EGO

MAART 1986

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit nummer o.a.:

• Oefening Pantserstorm • De Grote Prijs van Nederland • Wat zijn vrijdenkers? • Racisme in Nederland • De Winternelis • Kanker • Mannen en vriendschap • Het Humanisme... het militaire... • Kan een humanist religieus zijn? • Vrijwillige euthanasie • Parijs-Dakar

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 3500 AT Utrecht

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT UITGAANDE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

nr. 3 - maart 1986
25e jaargang

Abonnementsprijs *f* 15,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Wim Heij (voorzitter), Wim Reinders, Hans Schonk, Frank Spoelstra, Cher Turel, Paul Vonk.

Vaste medewerkers:
Ellen Broshuis, Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van Dam, Gerard van Erkelens, Albert Greven, Karen Heij, Sietse van der Hoek, Pieter de Jager, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Len Munnik, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten, Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Frans Wermer, Hans van Wissen.

Eindredaktie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Adres redaktie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Inhoud

HV 40 jaar	2
Oefening Pantserstorm	3
De Grote Prijs van Nederland	6
Parijs-Dakar	8
Vrijdenkers	9
Racisme in Nederland	10
Mannen en vriendschap	11
Out of Africa	12
Windenergie (poster)	14
Kanker	16
Kan een humanist religieus zijn?	17
Vrijwillige Euthanasie	18
De Winternelis...	20
Het humanisme... het militaire...	22
Gedicht/Ego-puzzle	23
Mr. Cryptogame	24
Boeken	26
Oproep	27
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina Carel te Pas, pag. 19 Gerard van Erkelens

EGO ruikt het voorjaar

Humanistisch Verbond bestaat veertig jaar

Op 17 februari 1986 was het precies veertig jaar geleden dat het Humanistisch Verbond werd opgericht. Het Verbond zal in dit jaar ruime aandacht besteden aan deze mijlpaal.
Dat begint met een feestelijke jubileumdag op 4 maart in het Concertgebouw in Amsterdam. Eén thema staat die dag centraal: de gelijkberechtiging op grond van levensovertuiging. In de ochtend bespreekt een forum de sociale en ethische aspekten van het thema en 's middags worden de politieke aspekten van de gelijkberechtiging onder de loep genomen door kopstukken van de grootste politieke partijen. Verder zal er een terugblik worden gegeven op de geschiedenis van het Humanistisch Verbond en zal het jubileumboekje officieel worden aangeboden. HV-voorzitter Rob Tielman zal een toespraak houden over de taak van het Verbond nu en in de toekomst. Ook minister-president Ruud Lubbers heeft toegezegd het woord te voeren.

De media van het HV zullen dit jaar veel aandacht geven aan hun jarige vereniging. De televisie zendt op 3 maart een **speciale dokumentaire** uit. Hierin wordt het tijdsgewricht geschetst, waarin de oprichting van het Verbond plaatsvond, d.m.v. filmfragmenten, getuigenverklaringen en kranteknipsels. Deze tv-rekonstruktie is samengesteld door Ageeth Scherphuis, Anita van Ommeren en Rob van der Linden.

Op 4 maart, de jubileumdag in Amsterdam, zal een televisieploeg uitgebreid opnamen maken en wordt 's avonds een **impressie van een half uur** uitgezonden in een Kwartslag-Extra (Ned. 2 van 23.00 tot 23.30 uur). HV-radio zendt 's avonds een **extra 'Voordeel van de Twijfel'** uit van 22.30 tot 23.30 uur.

Ook verscheen er een boek 'De geschiedenis van het Humanistisch Verbond, 1946-1986', geschreven door Tjeerd Flokstra en Sjoerd Wieling. Het is geïllustreerd en beslaat 224 blz. Het is een uitgave van De Walburg Pers en het HV en is verkrijgbaar bij de boekhandel en bij het HV in Utrecht. Afhaalprijs *f* 10,–, voor toezending *f* 15,– overmaken op giro 58 t.n.v. Humanistische Pers, Utrecht, o.v.v. '40 jaar HV'.
Nieuwsgierig geworden naar wat het Humanistisch Verbond te bieden heeft? En/of wat humanisme eigenlijk precies is? Bij het HV is gratis de brochure 'Humanisme, het voordeel van twijfel' verkrijgbaar. Een telefoontje (030-318145) of een kaartje is genoeg, aan Humanistisch Verbond, Oudkerkhof 11, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

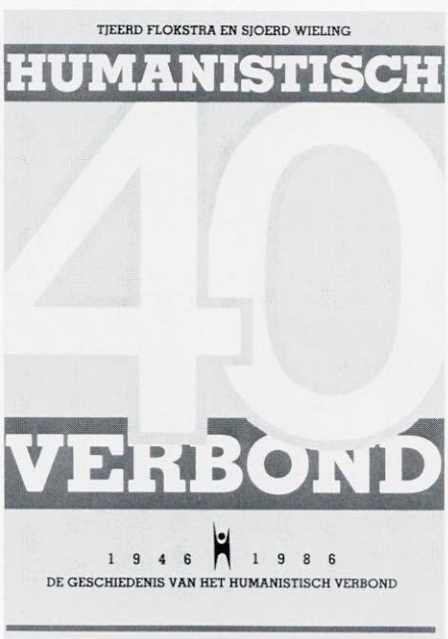

Oefening Pantserstorm

„Je loopt soms te slapen, ziet visioenen, maar toch ga je door"

Voor infanteristen spreekt de oefening Pantserstorm nog steeds tot de verbeelding. Dat dan ook nauwelijks anders, want bijna vanaf de eerste dag na opkomst wordt deze gevreesde oefening in het vooruitzicht gesteld als dè test-case voor een infanterie-compagnie. Pantserstorm, een keiharde training in het overleven onder leiding van de commando's in en om Roosendaal, moet dus wel een bijzondere oefening zijn.
Raadsman Wim Heij sprak voor, tijdens en na afloop van deze oefening met drie dienstplichtige militairen van de A-compagnie van het 45e Painbat uit Steenwijk: sld. Jean-Paul de Boer, sgt. Robert Riewald en sld. Hans Stapel.

Komende week beginnen jullie aan de oefening Pantserstorm. Met welke instelling gaan jullie er naar toe?
Hans: Aanvankelijk zag ik er nogal fors tegen op, maar hoe meer ik er over gehoord heb hoe minder ik er tegenop zie. Onze goede voorbereiding draagt daar zeker toe bij. Ik probeer er zo objektief mogelijk tegen aan te kijken met alle gemengde gevoelens vandien.
Jean-Paul: Ik ga er met de standaard tegenzin naar toe. Dat heb ik bij alle buitenoefeningen: zweten, vuile kleren, slecht sanitair, enz. Ik weet niet wat het zal worden. We zullen wel zien. Alleen door het te ondervinden kom je er achter.
Robert: Ik ben niet helemaal neutraal meer want wij zijn, met alle kaderleden, al een dag naar Roosendaal geweest. Ik ken het programma en weet wat er gaat gebeuren.
Hans: Dat hebben wij op onze beurt dus ook weer doorgekregen van het kader.
Robert: Van tevoren dacht ik: zwaar. Na een dag informatie heb ik mijn beeld behoorlijk bijgesteld. Na wat er gezegd werd is het meer een kursus dan een oefening. Ze hebben ons ook verteld dat het o.a. gaat om de leiderschapsvorming, dus er wordt nogal wat van de groepskommandanten gevraagd.

Hoe is de voorbereiding geweest?
Hans: Goed en zwaar. We hebben bijv. iets gedaan in de trant van de eindoefening, maar dan overdag. Verder de nodige marsen en speed-marsen, bijna wekelijks. Onze CSM, zelf een oud-commando, zal wel goed de hand hebben gehad in het voorbereidingsprogramma. De voorbereiding heeft, in ieder geval bij mij, het zelfvertrouwen doen toenemen. Iets van afzien en grenzen verleggen hebben we dus al zo'n beetje beoefend.
Jean-Paul: Vanaf het moment van opkomst heeft de voorbereiding op Pantserstorm zo'n beetje deel uitgemaakt van de opleiding. Dat is, achteraf, best goed geweest. Toen vond ik het allemaal niet zo leuk, nu des te plezieriger.
Robert: Wij zijn pas half oktober als dienstplichtig kader bij de compagnie gekomen. Direkt vanaf het moment van binnenkomst zijn wij ook aan de fysieke

De gesprekspartners v.l.n.r. sgt. Robert Riewals en de sld. Jean-Paul de Boer en Hans Stapel

training mee gaan doen. Aanvankelijk hadden we een behoorlijke achterstand wat konditie betreft, nu gaat het wel. Mocht ik toch nog wat tekort komen dan zal de druk van het kaderlid zijn dat wel kompenseren. Het feit dat je er als kaderlid naast loopt betekent toch ook dat je niet zo snel kan afknappen. Je moet overal op letten, dat leid je af van je eigen problemen zoals zere voeten.

Tegen welke onderdelen zien jullie met name op?
Robert: Het maken en testen van een drijfpakket bij deze temperatuur. Ik vraag me af of dat wel verantwoord is. Uiteraard ook de eindoefening, omdat die in het algemeen toch als het zwaarst wordt gezien.
Hans: Dat laatste geldt ook voor mij. Daarnaast de hindernisbaan, vooral als het op tijd gaat. Misschien ben ik nog wel het meest bang voor blaren en het snel naar binnen moeten werken van je eten. Dat laatste vooral wanneer dat wordt gevolgd door hardlopen.
Jean-Paul: Ik zie als een berg op tegen de klimtoren. Wanneer ik hier, op de kazerne, al op het hoge rek sta krijg ik al kringetjes voor m'n ogen. Bij vakantiewerk in de bouw op de steigers had ik al de neiging om de schoenen vast te spijkeren aan de steigerplanken. Ik zie er echt tegenop. Iets anders is het zelf je potje koken. Dat is bij mij ook altijd een en al wanhoop. Misschien lukt het deze

keer wel...Ik hoop in ieder geval dat, ondanks alles, de sfeer en het humeur in de groep goed zullen blijven. Dat zou wel eens van groot belang kunnen zijn of en hoe je er doorkomt (instemmend geknik bij de anderen).

Op de dinsdagavond van de tweede week, vlak voor een avondmars, is er even gelegenheid met Jean-Paul, Robert en Hans wat indrukken uit te wisselen. De zevende dag van de oefening. Pantserstorm zit er bijna op. De stemming is goed en het einde in zicht. Morgen nog een dag op de vaarschool in Keizersveer. Aansluitend de loodzware eindoefening: een door iedere groep te voet af te leggen trajekt van 42 km met diverse 'hindernissen'.

Hoe is het tot nu toe gegaan?
Jean-Paul: Ik ben geneigd te zeggen dat het tot nu toe is meegevallen. Natuurlijk was het soms wel goed pittig, maar toch...
Hans: Ik ben het wel met Jean-Paul eens. In z'n totaliteit ging het wel, maar bij de afzonderlijke prestaties zat je toch regelmatig stuk.
Robert: Ik kom terug op wat ik twee weken geleden gezegd heb. Het is toch veel zwaarder dan ik dacht. Ook de eerste week was in fysieke zin best zwaar.
Hans: Iedereen zegt altijd 'de eerste week is 'n makkie' maar dat is niet waar. Je bent alleen regelmatig in de gelegenheid te herstellen van de vermoeienissen.

Hoe waren de ervaringen met de onderdelen waar jullie tevoren het meest tegenop zagen?
Jean-Paul: De klimtoren was in eerste instantie een verschrikking. De eerste keer, tot twaalf meter, ging gepaard met hyperventilatie toen ik beneden kwam, maar het ging nèt goed. De tweede keer ben ik werkelijk op een goede, sympathieke manier naar boven gepraat en daadwerkelijk geholpen door de instrukteurs. Ik zag ook op tegen de speedmars, kwam daar ongelukkigerwijze ook nog bij te vallen, maar heb deze mars individueel uitgelopen met steun van onze CSM.
Hans: De hindernisbaan is me meegevallen. Het niet binnen de tijd afwerken is mij bespaard gebleven want wij haalden steeds de daarvoor gestelde tijd. Met de blaren is het tot nog toe ook meegevallen. Desondanks was de speedmars toch vrij zwaar.
Alleen al door de bepakking, die lijkt op den duur steeds zwaarder te worden, dat nekt je.
Robert: Ik heb nu wel last van de voeten en zie dan ook behoorlijk op tegen de eindoefening. Voor wat betreft het punt van het drijfpakket, waar ik tegenop zag, kan ik nog niets zeggen, want dat staat voor morgen op het programma.

Een dag later op de vaarschool te Keizersveer.
Robert: Ik vraag me nog steeds af of het met deze temperatuur verantwoord is met een drijfpakket het water in te gaan. Een ander punt van kritiek op dat drijfpakket is, dat je je eerst uit moest kleden en daarna geïnstrueerd kreeg hoe je zo'n drijfpakket moest maken in plaats van omgekeerd. Dat zou in ieder geval een half uur blauwbekken voorkomen.

De week na Pantserstorm blikken we terug op de oefening. In welke mate heeft de afsluitende eindoefening de beeldvorming over de gehele oefening beïnvloed?
Jean-Paul: Je bent snel geneigd achteraf te zeggen dat het wel is meegevallen, maar er waren toch diverse momenten waarop je goed stuk hebt gezeten. Het heeft wel behoorlijk wat van je gevraagd, maar het is niet ècht tegengevallen. Het klopte wel aardig met wat ik me er van had voorgesteld.
Hans: De eerste week zie ik als een soort kursusweek met hier en daar speldeprikken om te ervaren wat afzien is. Van die prikken waren bijv. de speedmars en de hindernisbaan. Daarna was je steeds weer in de gelegenheid te herstellen in het leslokaal. De tweede week had een ander karakter. De maandag was zwaar, dinsdag overdag was rustig, maar vanaf dinsdagavond begon het 'stompen'. Dan ga je alles in de praktijk brengen wat je geleerd hebt, je

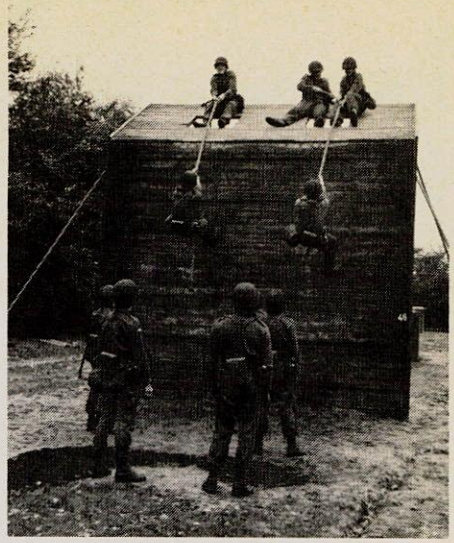

slaapt weinig meer en het afmatten begint.
Robert: Een oefening waar veel van je wordt gevraagd in een korte tijd. Zeker ook leerzaam in vergelijking met andere oefeningen. Zowel fysiek als mentaal bijzonder inspannend. In ieder geval was het veel zwaarder dan ik tevoren dacht.

Een belangrijke bedoeling van deze oefening is je meer te laten doen dan je denkt te kunnen. Is dit ook, wat jullie betreft, gebeurd?
Jean-Paul: Dat gaat zeker op voor de eindoefening. Tevoren vroeg ik me regelmatig echt af of ik die 42 km lopen wel zou halen. Ik begon al met een mutatie aan die afmattingstocht, daar werd ik ook onrustig van. Dat geldt in ieder geval ook, zoals ik al eerder vertelde, voor de klimtoren. Daar heeft men mij ook meer laten doen dan ik dacht te kunnen. In die zin is de oefening geslaagd te noemen.
Hans: Tijdens de instruktielessen in het begin werd gesteld: „Het aankweken van groter vertrouwen in de persoonlijke gevechtsvaardigheid en die van de groep of ploeg, waarbij de nadruk wordt gelegd op agressiviteit, doorzettingsvermogen en improvisatievermogen en waarbij tevens een zware wissel zal worden getrokken op het vermogen tot onderlinge samenwerking en kameraadschap."
Al die elementen kom je zonder meer tijdens die twee weken tegen. Ook ik heb meer gedaan dan ik dacht te kunnen, mede door de gedachte die ik me steeds voorhield: 'duizenden zijn je voorgegaan: wat zij konden kan jij ook'. Een steun was ook de wetenschap: 'commando's kunnen misschien veel, maar niet de tijd stil zetten'. Je presteert zélf niet alleen meer, maar zeker ook als groep.
Robert: Ik beaam dat zonder meer. Zeker bij de eindmars. Je loopt soms te slapen, ziet visioenen, maar toch ga je door. Het komt zeker ook omdat je met een groep loopt. Wanneer je dat alleen zou moeten doen zou je dat niet lukken maar de groep trekt je erdoor wanneer je stuk zit. Ik begon aan de oefening met pijn in de hielen maar op een gegeven moment ben je over het dode punt heen en voel je zelfs geen pijn meer.

In het begin van de tweede week stond het kip-slachten op het programma. Hoe hebben jullie dit ervaren?
Hans: Op zich vond ik het geen fris idee. Toen het beest z'n kop eraf was en hij was uitgebloed ging het erge er wel af. Ik had bovendien het geluk ingedeeld te zijn bij twee jongens die het vaker hadden gedaan, daardoor viel het ook nog wel mee.
Jean-Paul: Weliswaar had ik het nooit zelf gedaan, maar er wel vaak bijgestaan. Ik heb er dan ook niet veel problemen mee gehad. De stank van typische mestkippen vond ik erger dan het slachten.
Robert: Ik zie de zin er niet van in om nu een dier dood te maken. Ik heb de kip dan ook niet vastgehouden. Gelukkig was er een maatje die daar minder moeite mee had. Toch denk ik wanneer het echt zou moeten ik best in staat ben een kip te slachten. Toen de kip eenmaal dood was heb ik wel meegeholpen met het schoonmaken. 's Avonds heb ik geen kip gegeten. Er waren er overigens veel meer die er geen trek in hadden, want er bleef nogal wat kip over.

Willen jullie iets zeggen over de commando-instrukteurs?
Jean-Paul: Over de wijze waarop men mij toch de klimtoren in heeft laten gaan, heb ik al eerder iets gezegd. Dat heb ik echt als positief ervaren. Die commando's wekken wel steeds de indruk verder te willen gaan dan ze mogen. Ze tikken je bijv. met een stokje op de schouder en roepen dan: „Zie je wel, ze slaan bij de commando's. De VVDM kan weer een zwartboek schrijven." Daaruit maak ik op dat het er kennelijk vroeger anders aan toe ging en dat er nog steeds een zekere hang is naar die 'goeie ouwe tijd'.
Maar gezegd moet worden dat ze zich prima hielden aan wat mag en niet mag. Grenzen werden niet overschreden.

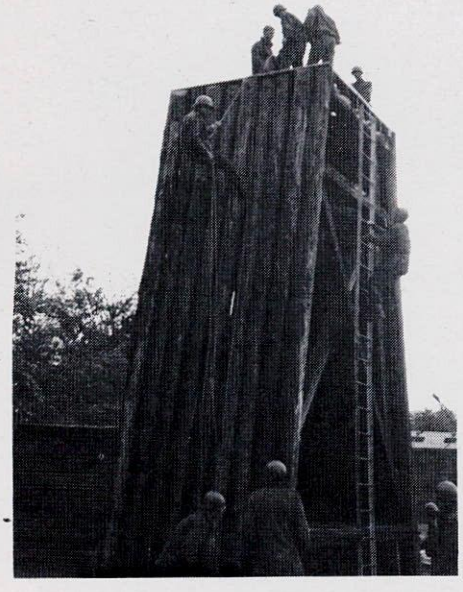

Hans: Regelmatig opmerkingen als 'Dit mag niet', 'Oh, wat worden we weer onmenselijk behandeld' en 'Er zijn van die verenigingen met een V in de naam en eindigend op een M' dat irriteerde mij wel eens.
Het is een volk apart en dat willen ze graag weten.
Robert: Ik denk dat die instrukteurs, die oefening Pantserstorm al zo vaak gedraaid hebben, afgestompt raken. Langzamerhand zakken ze, als gevolg daarvan, af naar een autoritaire benadering, omdat dat de gemakkelijkste manier is. Wanneer je even persoonlijk met die commando's praat zijn het best aardige kerels, maar zodra ze les of instruktie geven, schakelen ze direkt over.
Een uitzondering vormde de smi Leenhouts, de kursusleider. Die wist steeds op een plezierige wijze de groep of klas te boeien. Spelenderwijs ging hij met de stof om. Zijn inleidingen, doorspekt met humor en anekdotes, waren een verademing. Des te groter was iedere keer weer de afknapper wanneer je, wat de praktische uitvoering betreft, te maken kreeg met de andere commando-instructeurs.

Men zegt vaak dat tijdens Pantserstorm met name de groepskommandanten worden getest. Wat zijn jullie ervaringen?
Hans: De meest gehoorde kreet tijdens Pantserstorm was: 'Groepskommandanten bij mij'. Dat zegt al genoeg.
Jean-Paul: Wanneer je als groep de groepskommandant niet regelmatig opvangt, dan gaat zo'n vent stuk, ze krijgen namelijk erg veel op hun donder. Ga je als groep dan ook nog eens te keer, dan brandt zo'n vent af. Wanneer hij zelf iets fout doet krijgt hij het op z'n bord, doet een groepslid het fout krijgt hij het ook te horen. Hij krijgt gewoon erg veel op z'n lazer tijdens zo'n oefening.
Robert: Er hoefde maar iets verkeerd te gaan of de groepskommandant moest opdraven. Het is ook vooral een groepsoefening waarbij steeds uitsluitend de groepskommandant wordt aangesproken. De kunst is toch als groepskommandant zoveel mogelijk jezelf te blijven. Moet je het over doen, dan doe je het over. Wanneer je als groepskommandant je af gaat reageren op de groep, dan werkt het helemaal niet meer.

Jullie hebben Pantserstorm gehaald. Is er sprake van voldoening?
Jean-Paul: Vanaf de eerste dag na opkomst is er al over gesproken dat we betrekkelijk snel, na de schoolperiode, naar Pantserstorm zouden gaan. Maandenlang leef je er naar toe. Wanneer het dan achter de rug is en je hebt het gehaald, dan is er sprake van voldoening. Bij mij in ieder geval wel.
Robert: (aarzelend) Aan de ene kant de gelukkige omstandigheid dat het achter de rug is; verder niet zozeer voldoening, maar meer het idee dat je het niet meer hoeft te doen. Aan de andere kant zit ik nu, zonder dramatisch te doen, wel mooi met gewrichtsontsteking. Gemengde gevoelens dus. Van echte voldoening zal pas sprake zijn als de diensttijd er op zit.
Hans: In fysieke zin vind ik dat ik best wat gepresteerd heb, maar je moet erwel je verstand voor op nul zetten. Het is meer een persoonlijke voldoening zonder enige militaire trots. Van enthousiasme om er nog eens aan te beginnen is in ieder geval geen sprake.

Wim Heij

EGO houdt er bij jou de moed in

De Grote prijs van Nederland

Een wedstrijd zonder verliezers

Op 14 december van het afgelopen jaar was het alweer voor de derde keer dat er een winnaar van de Grote Prijs van Nederland werd gehuldigd. Jan Rot, die in een uitverkocht Paradiso de finale-avond presenteerde, maakte toen bekend dat de deskundige jury na lang beraad had besloten de prijs dit jaar toe te kennen aan het Venlose hard-rock kwartet 'Gin on the Rocks'.

Dat het Amsterdamse publiek haar afkeuring liet blijken over de keus van de jury deerde de jonge Venloënaren weinig. De Amsterdammers hadden liever gezien dat de hoofdstedelijke trots '5 Slag 1 Wijd' als winnaar uit de bus was gekomen. De jury, samengesteld uit radio- en tv-(pop)journalisten aangevuld met enkele andere deskundigen, besliste echter anders. '5 Slag 1 Wijd' plaatste zich zelfs niet bij de eerste drie. Nummer twee en drie werden respektievelijk 'Many More' en 'I've got the Bullets', beide afkomstig uit Rotterdam. De bij de eerste prijs horende bokaal werd aan de winnaars uitgereikt door de zanger van Gaga, Floris Nielen. Gaga was de winnaar van de Grote Prijs 1984.

Talentenjacht

De Grote Prijs van Nederland is een jaarlijks terugkerend popconcours georganiseerd door de gelijknamige stichting. Deze stichting is een samenwerkingsverband van het muziekblad 'Oor', de VARA, Lochem-popfestival en de Stichting Popmuziek Nederland. Doelstelling van deze stichting is het promoten van de Nederlandse popmuziek. Daartoe organiseert ze jaarlijks een groots opgezette talentenjacht, met de naam 'De Grote Prijs van Nederland.' Popgroepen kunnen een bandje met hun muziek opsturen, waarna er door een jury ongeveer 160 groepen worden geselekteerd die mogen meedoen aan de voorronden. Deze voorronden worden door het hele land gehouden.
Bij ieder van deze voorronden is een drie man sterke jury aanwezig. Ieder lid van de jury geeft de groepen een rapportcijfer. De juryleden letten bij hun beoordeling vooral op drie dingen: originaliteit, muzikale vaardigheid, presentatie en compositie. De groepen zijn verplicht om in de 20 minuten die hen ter beschikking staan tijdens de voorronden voor het merendeel eigen composities te spelen.
Na de voorronden wordt er een klassement opgemaakt, waarna de bovenste 16 à 20 groepen, zich in een tweetal halve finales met elkaar gaan meten. Uiteindelijk blijven er een zestal groepen over die elkaar ontmoeten op de finale-avond in het Amsterdamse Paradiso.

In 1983 vond er een experimentele Grote Prijs plaats, waaraan een 24-tal groepen op uitnodiging deelnamen. In 1984 werd voor het eerst met open inschrijving gewerkt. Toen meldden zich ruim 400 groepen aan. In 1985 was dat aantal opgelopen tot 600. Van dat aantal kreeg ruim een kwart de kans om daadwerkelijk hun muzikale kunnen op de Bühne te demonstreren. Uiteindelijk haalden zes groepen de finale: 'The Treat', 'Many More', I've Got the Bullets', '5 Slag 1 Wijd', 'Gin on the Rocks' en 'The Clip'. Zoals reeds gememoreerd ging de grote prijs (een reuze-bokaal plus 5000 gulden) naar de Venlose hardrock-band 'Gin on the Rocks'.

Tijdens één van de zestien voorrondes van de Grote Prijs van Nederland 1984 en 1985: Naftha's Preview

Opgeknipt voor u

Een Franse soldaat sneuvelt bij Verdun in 1916. De onvoorstelbare verschrikkingen hadden voorkomen kunnen worden als politici en militairen zich door rationelere gedachten hadden laten leiden.

(Uit: de Legerkoerier, januari 1986)

'...als politici en militairen zich door rationelere gedachten hadden laten leiden...'

Maar dat geldt dan toch behalve voor Nederlanders, Russen en Amerikanen in bijv. 'ons' Indië, Afghanistan en Vietnam... zéker voor kernwapens...?

Errobé

Terugblik

De apoteose in Paradiso betekende tegelijkertijd het einde van een uitermate drukke tijd voor Grote Prijs-organisatoren Fèr Abrahams en Frank van Hoorn. Terugkijkend op de tweede echte Grote Prijs acht GP.woordvoerder Fèr Abrahams het evenement redelijk geslaagd. „Veel groepen die tijdens de grote prijs gespeeld hebben, hielden er optredens aan over. Ook de groepen die alleen in de voorronden speelden. In die zin zijn er geen verliezers in de Grote Prijs," aldus Fèr. „Het doel dat de organisatie zich gesteld heeft is gehaald."
Hij noemt verder het feit dat veel groepen zich in redelijk gevulde zalen via een goede installatie hebben kunnen manifesteren als een positief punt voor de deelnemers. „Jammer is dat de kategorie subtoppers uit de Nederlandse popscene geen heil ziet in deelname aan de Grote Prijs."
Daarnaast betreurt hij dat er nauwelijks belangstelling is uit de hoek van de muziek van de ethnische minderheden in Nederland. Een duidelijke oorzaak voor het wegblijven van deze twee kategorieën groepen is niet te geven.

De suggestie dat bands, die overtuigd zijn van hun eigen kwaliteiten en niet worden geselekteerd voor de halve finales, gefrustreerd raken door het competitie-element wijst Fèr van de hand. Naar zijn oordeel is het competitie-element voor de meeste groepen geen groot probleem: „kankeraars heb je altijd." Er is geen sprake van verlies in de Grote Prijs. Het uiteindelijke doel is de Nederlandse pop onder de aandacht te brengen van een groot publiek en de media: „en dat lukt aardig". Fèr wijst er verder nog op dat het uiteindelijke oordeel over popbands toch door het publiek wordt gemaakt, een Grote Prijsjury speelt daarbij geen doorslaggevende rol.

Kontrakten en optredens

Dat deelname en een hoge klassering in de Grote Prijs, bands ten goede kan komen heeft de praktijk reeds uitgewezen, al is het natuurlijk goed mogelijk dat de betreffende bands ook zonder de Grote Prijs een dergelijk succes gehaald zouden hebben. De winnaar van 1984, de Neder-Afro band 'Gaga', maakte onder produktionele leiding van Henny Vrienten een mini-elpee bij EMI. Verder heeft de band in het afgelopen jaar een groot aantal optredens gedaan, onder meer op het Pinkpop-festival in Geleen. Andere (semi-)finalisten, als de Original Talkatives, Helloïse en Bad Bob hielden aan de Grote Prijs een platenkontrakt over. Van de finalisten van 1985 heeft 'I've Got the Bullets' een kontrakt bij CBS en is '5 Slag 1 Wijd' tot juli volgeboekt wat betreft optredens.

De winnaar 'Gin on the Rocks' besloot zich tijdelijk terug te trekken om zich toe te leggen op uitbreiding van het repertoire. Zij hebben reeds kontakten met een tweetal platenmaatschappijen. Zeer waarschijnlijk liggen voor 'the Rocks' optredens op de festivals 'Pinkpop' en Lochem in het verschiet.

De neerbuigende toon die de hardrock in het algemeen ten deel valt en de arrogantie die het Amsterdamse 'Paradijselijke' publiek ten toon spreidde ten aanzien van de Grote Prijs-winnaar heeft hun overtuiging om door te gaan alleen maar versterkt. In 'Oor' formuleerde de groep hun visie op 'live'-optreden als volgt: „Die mensen komen na een week hard werken in een tent en ze willen een leuk bandje zien waar je om lacht, of op danst. Niet mensen die hun eigen **stress** buiten komen hangen, want die zijn er al genoeg. Wij halen het zonnetje in huis!"

Grote Prijs 1986

Grote Prijs-organisatoren Fèr Abrahams en Frank van Hoorn zijn inmiddels alweer druk doende met de organisatie van de Grote Prijs 1986. Rond juli start de inschrijving en vanaf september trekt het Grote Prijs circus weer door het land en „...komt ook weer bij U in de buurt." De voorronden staan dan weer garant voor een twintigtal over het gehele land verspreide gezellige avonden vol met Nederpop.

Paul Rutten

Parijs-Dakar

Over de zin of onzin van autoraces

Telkenjare laat de firma Goodyear onderzoeken, hoe het gaat met de toeschouwersaantallen bij autoraces. In 1985 ging het, althans in de Verenigde Staten, bijster goed. Op dertien 'belangrijke' wedstrijden kwam een half miljoen méér kijkers af, een toename van acht procent ten opzichte van 1984. In Europa is vooral de Indianapolis 500 bekend: 300.000 mensen stonden er vorig jaar van te smullen. Met goede moed dus begonnen aan het auto-jaar 1986. Helaas viel terstond, bij de achtste Ralley Parijs-Dakar een aantal doden te betreuren. Of zitten de honderdduizenden toeschouwers bij de autosport daar niet mee? Maken doden die 'sport' juist spectaculair en interessant?

Het gaat natuurlijk wat ver om elke passieve autosport-liefhebber bloeddorstig en sensatiebelust te noemen. Er zijn genoeg mensen, die simpelweg gefascineerd worden door snelheid en stuurmanskunst. Maar het is ook onloochenbaar, dat sommige 'liefhebbers' zitten te wachten op brokken. Zelf ben ik voor een maximum-snelheid van 100 kilometer per uur, vooral op circuits en zal ik nooit naar een wedstrijd gaan kijken, omdat ik niet van herrie hou.
Laten we echter aannemen, dat bij de autosportliefhebbers een gezonde, sportieve belangstelling overweegt. Is die dan een rechtvaardiging voor de herrie voor de aantasting van het milieu en voor de enorme risico's, die de rijders zelf nemen en waaraan hun mede-weggebruikers blootstaan? In het algemeen denk ik niet; in het geval Parijs-Dakar weet ik het zeker.

Cynische wedstrijd

Die ralley is de meest cynische auto- en motorwedstrijd, die ooit is georganiseerd. En het cynisme kreeg dit jaar wel heel navrant gestalte, toen de organisator van het gebeuren, in een zandstorm met zijn helicopter neerstortte en (met vier anderen) de dood vond. Waarschijnlijk de eerste keer, dat een organisator het slachtoffer werd van zijn eigen evenement.

Maar dat is niet het cynisme, dat het kénmerk is van de rally. Het evenement speelt zich voor een groot deel af in de armste landen van Afrika, alwaar verbaasde en verdwaasde autochtonen de meest geavanceerde projectielen voorbij zien stuiven. Ze moeten zich plotseling in een ander tijdperk wanen. Europa heeft ten opzichte van Afrika een enorme schuld van koloniale ontwrichting. En uitgerekend Europa komt terug met de wilde marsmannetjes van de autoracerij, die in de stuifwolken desnoods de plaatselijke kinderen doodrijden, omdat het spel nu eenmaal gespeeld moet worden. Is tegen die achtergrond ook maar enigszins het argument te honoreren, dat zo'n rally technologisch leerzaam en voor de toekomst absoluut noodzakelijk is? Nee, dat argument is belachelijk en even verwerpelijk als computers schenken aan de hongerende bevolking van Ethiopië. Terwijl dat laatste nog niet eens – direct – dodelijk zou zijn.

Foto: Van + Van Publiciteit

Pure commercie

Nederland heeft een zogenaamd infocentrum voor Parijs-Algiers-Dakar, gevestigd in het Novotel te Amsterdam. Dat info-centrum verspreidde kort na beëindiging van de rally een communiqué van zo'n 300 woorden. „Rene Metge/ Dominique Lemoyne werden met de indrukwekkende Rothmans-Porsche winnaars bij de auto's, terwijl Cyril Neveu met de Rothmans-Honda zijn vierde zege bij de motoren veilig stelde", etc. Duidelijke verslaggeving, je ziet de navolging reeds bij andere sporten in het verschiet: „Hein Vergeer werd eerste met zijn indrukwekkende Caballeroschaatsen van Havekotte".
Parijs-Dakar is pure, niets ontziende commercie; een merkenstrijd, waarbij de mens inderdaad als door een zandstorm wordt bedolven. Het communiqué van het Nederlandse 'Info Center' rept met geen woord over de ongelukken, over de bijna twintig doden, die de rally in acht jaar te betreuren heeft gehad. Nee, „de 8ste Rally Parijs-Dakar zit erop, en aller ogen zijn alweer gericht op de negende editie, die in januari 1987 wordt verreden".
Zelfs de Franse president en zijn echtgenote verschilden in gezinsverband van mening over het gebeuren. Hij vond, dat Frankrijk met de organisator van Parijs-Dakar een groot nationaal figuur verloren had, zij was gevoelsmatig gewoon tegen de rally. Bevordering van de nationale belangen is dus kennelijk ook een argument vóór dit soort wanstaltigheden. Volgend jaar luidt in Frankrijk de slogan voor Parijs-Dakar: „De rest kan doodvallen, laat Cyril Neveu zijn vijfde zege veilig stellen!"

Mens of machine

Is nu dit betoog van toepassing op álle autosport? Zo extreem als bij Parijs-Dakar zijn de tegenstellingen zelden. En toch blijft er voortdurend die afweging tussen zin en onzin, schuld en onschuld. Het is eenvoudig om de gehele gemotoriseerde 'sport' te kraken op grond van gebeurtenissen in Afrika, maar er is een gradueel verschil tussen een Parijs-Dakar en een motorcrosswedstrijd in de Achterhoek, waarop gewoon een aantal mensen zich als hobby heeft voorbereid en die meer plezier dan verdriet geeft.
De grote gevaren schuilen in de top, zoals dat trouwens ook voor andere sporten geldt, maar in die sporten is het gevaar voor anderen meestal aanzienlijk geringer. Bij de gemotoriseerde sporten lijkt het criterium te moeten zijn, dat de mens de machine uitschakelt en niet andersom.

Hans van Wissen

Vrijdenkers: wat zijn dat voor mensen?

Als we over de humanistische beweging in Nederland horen spreken denken veel mensen aan het Humanistisch Verbond (HV), aan Humanitas en aan de Vrijdenkersbeweging 'De Vrije Gedachte'. Op een aantal terreinen werken die drie verenigingen ook samen, zoals in de Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden, de werkgroep Publiciteit van het HV, het Humanistisch Studiecentrum en een groep die aan de geestelijke verzorging van geestelijk gehandicapten werkt. Vrijdenkers timmeren nooit zo aan de weg, al hebben ze ook zendtijd voor radio en televisie. Maar op vragen als: wat denken ze eigenlijk; wat doen ze; wat hebben ze gedaan; hoe staan ze in het leven; wat zijn hun normen? heeft niet iedereen een antwoord. Vandaar dit artikel over de Vrijdenkers en hun club die binnen afzienbare tijd honderdendertig jaar bestaat. Een oude club dus in vergelijking met het HV of Humanitas, die pas na de laatste wereldoorlog ontstonden.

Vrijdenkers zijn meestal zeer bewust levende mensen die zich erg onafhankelijk willen voelen. Natuurlijk zijn er altijd mensen geweest die niet zo volgzaam waren. Bij de oude Grieken en Romeinen zien we tal van onafhankelijke denkers die zich alleen lieten leiden door objectieve beschouwing, ervaring én logica.
Ook in de vroege middeleeuwen, tijdens de Renaissance en in de achttiende eeuw nam het aantal pioniers dat stormliep tegen dogma's, waanvoorstellingen en zinsbegoochelingen toe. Maar de echte 'Dageraad' werd opgericht in 1856.
Waar staan de Vrijdenkers nu voor? De mensen en de natuur vormen samen de samenleving, zo stellen zij. Maar de mens is een scheppende, unieke en ontdekkende kracht, die zich uit de oerbron heeft geëvolueerd tot wat hij nu is. Zij wijzen de 'schepping uit het niets' volledig af. Want een schepping impliceert een schepper. En een schepper wordt dan meteen omringd met mythen, eerbied en gehoorzaamheid.

Zelf verantwoordelijk

Onderdanigheid en persoonsverheerlijking is de vrijdenker vreemd. Een almachtige en persoonlijke god, die dan óók nog barmhartig en rechtvaardig zou zijn wordt verwezen naar het land van de zinsbegoocheling-op-groteschaal, waarvan handige mensen echter een gretig gebruik hebben gemaakt om te kunnen overheersen. Ook de verhalen over Adam en Eva, de zondeval, de geboorte en kruisdood van de Christus worden niet aanvaard en eveneens verwezen naar het land van fictie en bedrog.
De atheïst heeft in zijn levensbeschouwing afgerekend met godsdiensten als enige inspiratiebron. Godsdiensten brengen verdeeldheid en oorlogen tot stand. Een voor ieder onbegrijpelijke 'oppermacht' is volgens vrijdenkers een maaksel van mensen, waarmee ze niets kunnen.
Vrijdenkers zijn dáárdoor zeer verantwoordelijke mensen. Ze kunnen nooit de schuld op een ander gooien. Vrijdenkers zeggen nooit: „Hij heeft het zo gewild". Ze aanvaarden verantwoordelijkheid en vechten voor vrijheid van denken.
Uitsluitend **menselijke** vermogens kunnen het leven op de aarde humaniseren, want god blijft ondenkbaar, onzichtbaar en ondoorgrondelijk. En dan te bedenken dat er grote regeringsleiders zijn die zeggen dat ze op god vertrouwen.

Vrijdenkers zien de georganiseerde godsdienst als een macht over mensen. De kerk als machtinstrument van die godsdienst dient dan ook volgens vrijdenkers bestreden en ontmaskerd te worden: de kerk belemmert immers de vrije ontplooiïng van mensen en maakt hen tot onderdanige, gehoorzame, nietswaardige creaturen.

Zedelijk handelen

Vrijdenkers verstaan onder 'zedelijk handelen' het hanteren van normen die voortkomen uit het redelijk en rationeel denken. Vrijdenkers zijn ook overtuigd van de eindigheid en onherhaalbaarheid van het leven van elk individu. Daardoor voelen zij zich solidair met hun medemens. De vrijdenker gaat ervan uit dat niet god de mensen heeft gemaakt, maar dat de mensen god hebben gemaakt. Mensen zonder god, zo zeggen de vrijdenkers, zullen zelf proberen vast te stellen hoe de samenleving er uit dient te zien. In volle vrijheid en verantwoordelijkheid zullen zij zelf zin geven aan hun leven. Zonder vooringenomenheid, zonder verwarrende dogma's. Daarom zijn vrijdenkers juist helemaal niet normloos. Want zij gaan uit van de menselijke waardigheid in het hier en nu.
Vrijdenkers hebben een belangrijke rol gespeeld en op de bres gestaan voor de vrijmaking van de koloniën, voor de gelijkheid van man en vrouw, voor bewuste regeling van het kindertal, voor de vrijheid van crematie, voor de opheffing van voorrechten voor kerken, voor de erkenning van de belofte naast de eed op de bijbel. Vrijdenkers hebben ontzaglijk veel gedaan voor de verbreiding en erkenning van de evolutieleer, de sterrenkunde en de kennis der natuur.
Vrijdenkers keerden zich fel tegen het nationaal-socialisme en de daaruit voortvloeiende jodenvervolging. Onder de Duitse overheersing werd de radiozendtijd van de Dageraad ingetrokken, waarna de vereniging onderdook.

Marius Hofhuis

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij De Vrije Gedachte, Postbus 1087, 3000 BB Rotterdam. Daar is ook een kennismakingsnummer van het gelijknamige maandblad te verkrijgen.

EGO: ook voor kulturele meerderheden

Racisme in Nederland

Een gesprek in de trein

De twee mannen zaten er in de trein over te praten. Ik kon ze niet zien, maar het rustiggevoerde gesprek was voor het grootste deel goed te volgen. „Ze noemen zich nu zelfs Centrum-Democraten!...Dat vind jij lef?...Misschien heb je wel gelijk. Ze moeten inderdaad wel lef hebben, want democratisch kan zo'n partij natuurlijk niet zijn. Met vreemdelingenhaat en met racisme! ...Wat zeg je?...Gevaarlijk? Ach nee, dat zijn ze eigenlijk niet meer!...Kom nou, je hoeft je daar echt geen zorgen over te maken. Dat partijtje van die Janmaat stelt toch niks meer voor? Je zal 't zien bij de verkiezingen – dáár geven de kiezers hun stem heus niet meer aan! ...Verbieden? Hoe kom je daar nu bij? ...Ach, welnee, zoiets hoef je echt niet te verbieden; 't racisme van die Centrumlummels is ongevaarlijk, let op mijn woorden!..."

Toen begon de andere man:
„Het klinkt wel mooi, wat je zegt. Maar misschien is het toch te mooi om waar te zijn, denk ik... Waarom? Nou, in de eerste plaats omdat het racisme echt niet alleen maar bestaat in die Centrumpartijtjes! Racisme komt ook daarbuiten voor hoor, vergis je niet!...Hohoho, dàt zeg ik niet! Je kan niet beweren dat racisme in ieder mens zit...Nee, natuurlijk niet, dat zie je toch in Zuid-Afrika? Daar heb je elke keer weer blanken, die zelf er achter komen dat de apartheid niet deugt. Nee, racisme is niet aangeboren, maar aangeleerd, neem dat nou maar van mij aan. Het zit niet in de 'natuur', maar in de 'cultuur'. En het zit wel heel diep in de Europese cultuur, sinds de slavenhandel en het kolonialisme, weet je nog wel?...OK, daar zal ik niet meer over blijven zeuren, maar je moet echt niet denken, dat het racisme alleen maar in die verkeerde ultrarechtse clubjes zit...,Overigens vind ik wèl dat die racistische clubjes en partijtjes moeten worden verboden...Die Janmaat en die Glimmerveen en die Joop Zwart en die weduwe Rost van Tonningen, die lukt het allemaal niet om veel aanhangers te krijgen, daar heb je wel gelijk in, maar dat wil toch niet zeggen, dat dús het Nederlandse Volk niks moet hebben van racisme? ...Hoe kan je dat nou beweren? Dat geloof je toch zelf niet? Jij vindt dat racisme een 'on-Nederlandse karaktertrek' is? Hoe kom je daar bij? Je wil toch niet beweren, dat Nederlanders beter en fatsoenlijker zijn dan Fransen of Duitsers? ...Nou dan!"

Nu kwam de eerste weer aan het woord: „Ja, moet je horen, ik heb daar niet zo veel over nagedacht. En ik vind dat racisme ook heel beroerd voor die buitenlanders die hier in Nederland wonen. Maar verbieden? Dat hoeft toch niet? Je kan zulke partijtjes toch beter gewoon toelaten, want dan kan je ze tenminste controleren!"

Je kon horen, dat die andere man nu een beetje kwaad werd: „Hoe kom je daar toch bij? Dat racisme in Nederland is niet alleen beroerd voor de Turken, de Marokkanen, Surinamers en al die anderen die wij voor het gemak maar 'minderheid' noemen. Dat is trouwens ook een rot-woord eigenlijk, als je goed nagaat: want een 'minderheid' is toch maar de groep die afwijkt van de 'meerderheid'? En die 'meerderheid' heeft het voor het zeggen. Maar goed, ik dwaal een beetje af. Wat ik zeggen wilde: Dat racisme in Nederland is niet alleen beroerd voor buitenlanders. Dat gaat ons, blanke Nederlanders, ook aan. Net zoals het antisemitisme niet alleen een gevaar voor joden is. Wij moeten eindelijk eens gaan begrijpen, dat racisme een gevaar is voor de samenleving. Een gevaar voor de democratie. En wat jij beweert over controle...dat je er geen controle over hebt als je racistische partijtjes verbiedt...nou, volgens mij moet je juist het racisme ondergronds duwen, in het riool, als het ware. Daar is het veel minder gevaarlijk, dan wanneer je zulke partijen toestaat. Dan zijn ze wettig, dan krijgen ze zendtijd, dan krijgen ze bescherming van de rechtsstaat! Dan kunnen ze leden werven, open en bloot. Dan kunnen ze groeien.....Néé, dáár heb je gelijk aan: het is Janmaat niet gelukt, maar dat is geen bewijs dat het een andere figuur dus ook niet zal lukken! En bovendien is dat geen principieel argument. Ik hou vol, dat racisme zich niet verdraagt met democratie. Het is de absolute ontkenning van democratische waarden. Hoogdravend gezegd misschien. Maar als je wil weten hoe gevaarlijk racisme is...kijk dan maar naar hun geestverwanten die aan de macht zijn in Zuid-Afrika."

Toen gingen ze de trein uit, dus ik weet niet of de een de ander nog heeft weten te overtuigen. Eerst dacht ik, dat er in Nederland niet meer over gediscussieerd werd, over het verbieden van racistische partijen, maar nu (na deze treinreis) weet ik wel beter. Ik heb mij voorgenomen om zelf ook weer meer mijn mond open te doen. Want racisme is zowat het vuilste dat een mens kan overkomen.

Karel Roskam
(tekening: Len Munnik)

Mannen en vriendschap

Vriendschappen tussen jongens komen vaak tot een einde als verkering een rol gaat spelen. Is hij eenmaal getrouwd dan heeft hij (nieuwe) vrienden nodig ter afwisseling van het huwelijksleven. Geen mens kan zonder vriendschap, jammer genoeg geven mannen (jongens) onder elkaar weinig blijk van intimiteit. Voordat je het weet wordt je verdacht van homoneigingen.
Wie herinnert zich niet de eerste stoeipartij op de lagere school. Je stoeide omdat je je voetbal terug wilde hebben en omdat jouw vriendje ten onrechte was uitgescholden. Je vocht omdat je was beledigd. Vechten jongens om hun gevoelens te uiten?

Vriendjes: Je kon er niet zonder. Je trok er dagelijks mee op. Je deelde lief en leed met elkaar. Tot op zekere hoogte, tenminste. Dat je thuis regelmatig werd geslagen hield je liever voor je. Dat je verdrietig was omdat jouw opa was overleden hield je liever ook voor jezelf. Jongens huilen niet. Dat is iets voor meisjes!?
Op de middelbare school ontmoette je weer nieuwe jongens. Met een aantal makkers uit jouw klas kon je best opschieten. Met hen kon je praten over motoren, wijven en drank. Met een aantal van die makkers ging je regelmatig stappen, de beest uithangen als dat zo uitkwam. Dat doen jongens nu eenmaal. Je vond het niet altijd even leuk, maar dat moest je verzwijgen. Voordat je het wist lag je d'r uit. En dan die gesprekken over de vele neukpartijen. Je deed vrolijk mee, je fantaseerde er wat op los. Je was nog nooit met een meisje naar bed geweest. Jouw sekservaringen gingen niet verder dan soloseks.
Jongens onder elkaar. Ze bieden tegen elkaar op alsof het hun lieve lust is. Zouden ze elkaars verhalen ook nog echt geloven?

Jongensgeheimen

Ik kan me nog goed herinneren dat Piet mij een geheim wilde vertellen. Wij waren toen 8 – 9 jaar oud. We zochten een stil plekje. De steeg naast de school leek ons wel geschikt. Op fluisterende toon spraken we verder. Piet wist namelijk hoe kindertjes op de wereld kwamen. Ze kwamen uit het achterste van een vrouw, net zoals bij koeien. De rode kool en de ooievaar geloofde ik ook al nooit, dit leek mij nog gekker. Maar toch, we hadden een gezamenlijk geheim! We waren bondgenoten, vrienden geworden. Nu vraag ik mij nog steeds af of Piet toen mijn kennis wilde toetsen of dat hij echt geloofde wat hij mij vertelde. Ik kan 't hem niet meer vragen, we zijn elkaar uit het oog verloren.

Een aantal jaren later op de middelbare school. Jan, een klasgenoot, was een weddenschap aangegaan met zijn oudere broer. Hij zou een hele dag met vlechten in zijn haar gaan lopen (lang haar bij jongens was toen modern). De leraar meetkunde kon deze dracht niet erg waarderen. De vlechten moesten er uit. Jan kwaad, de klas protesteerde. Zonder resultaat overigens. De docent kreeg zijn zin. Sinds die tijd waren Jan en ik onafscheidelijk. Op een of andere manier waren we vrienden geworden. We waren lid van dezelfde vereniging. Of beter: ik werd lid van die club omdat hij er lid van was. Plotseling overleed Jan's vader. We moeten toen ongeveer 15 jaar zijn geweest. Jan was meer dan een week niet op school verschenen. Ik was danig in de war. Hoe zou ik nu op hem moeten reageren? Moest ik laten blijken dat ik met hem mee voelde? Maar wat voelde ik eigenlijk? Wat voelde Jan eigenlijk? Ik had er geen flauw idee van. Jan's terugkomst op school was een pijnlijke aangelegenheid. En ik? Ik stelde alles in het werk om het leed niet te bespreken. Ook hij zweeg in alle talen. Onze vriendschap verwaterde.

In dienst

In 1975 was ik gelegerd in Havelte, bij de 109e Afdeling Veldartillerie. De kamer werd gedeeld met negen andere mannen. Mannen van verschillende komaf en met zeer uiteenlopende ambities en interesses. Eén van de kamergenoten was zoon van een beroepsmilitair. Hij hield er nogal uitgesproken anti-autoritaire ideeën op na. Tegelijk hechtte hij veel waarde aan onderlinge solidariteit. Een borrel op zijn tijd kon ook geen kwaad. Met hem heb ik regelmatig het officiële dienstrooster ontweken. We waren maatjes. We ouwehoerden wat af met zijn tweeën. Ook na de diensttijd hebben wij elkaar een aantal malen ontmoet. Hij kwam dan in Groningen logeren. Oude herinneringen werden opgehaald en vele, vele kroegen bezocht. Vrij plotseling kwam hij met de opmerking dat homoseksuelen zo opdringerig waren. Ze zouden hem steeds willen overhalen met hen mee te doen. Ik hield het voor dronkemanspraat. Hij was het blijkbaar ook weer snel vergeten, want later sprak hij alleen nog over het versieren van vrouwen. En: hoe gemakkelijk hem dat afging. Een paar jaar later vertelde ik hem dat mannen mij seksueel niet echt koud lieten. Sindsdien heb ik niets meer van hem vernomen. Mijn brieven werden niet meer beantwoord.

Geen emoties!

Mannenvriendschappen zijn in de eerste plaats 'doe-vriendschappen'. Op basis van gezamenlijke hobby's en werkzaamheden gaan mannen vriendschappen aan met elkaar. De meeste vriendschappen tussen mannen funktioneren niet als een emotionele ondersteuning, als een uithuilpartij. Nee! Vriendschap tussen mannen 'mag' emotioneel niet tè ver gaan. Voordat je het weet ben je... Nog 'erger' zijn de vriendschappen met een 'echte' homoseksueel. Misschien word jij dan ook wel aangezien voor een softie, een poot, een kontneuker en een zwakkeling. Een schouderklopje kan nog net en omarmen kan bij een voetbalwedstrijd of in een dronken bui. Maar elders? Nee! Mannen gaan niet zó met elkaar om. Aangezien mannen onder elkaar weinig blijk geven van emotionaliteit (ze willen niet worden aangezien voor mietjes) kennen ze elkaars emotionele leefwerelden ook niet. Zelfmoord of echtscheiding van een goede vriend komt daarom vaak als een komplete verrassing. „Dat had ik nooit van hem verwacht" is dan dikwijls de reaktie. „Hij was altijd zo'n opgewekte en gezellige vent."

Vriendschappen?

Mannenvriendschappen! Waarvoor dienen ze eigenlijk? Welke waarden hechten mannen aan die vriendschappen? Zijn die kontakten tussen mannen eigenlijk wel vriendschappen te noemen?
Dat mannen bang zijn om voor homo te worden aangekeken hebben een aantal psychologen aannemelijk weten te maken. Uit hun onderzoek bleek dat vriendschap met een homoseksueel zoveel mogelijk werd gemeden. Smetvrees en jurkangst. Mannen hebben nog veel te leren.
Lilian Rubin heeft in haar boek 'Vriendschap' uitgebreid aandacht besteed aan de wijze waarop mannen en vrouwen omgaan met vriendschap. Een zéér lezenswaardig boek, ook voor dienstplichtigen. Misschien een idee om dit boek cadeau te doen aan je beste vriend?

Klaas Soesbeek

Lilian Rubin: Vriendschap, Uitgave van Ambo, Baarn 1985. Prijs *f* 25,–.

Out of Africa

Liefdevol portret van sterke persoonlijkheid

Sydney Pollack een van mijn lievelings-regisseurs, Meryl Streep een van mijn favoriete actrices, Robert Redford de mooiste man op aarde en Klaus Maria Brandauer een van de meestbelovende acteurs van dit ogenblik. Dat allemaal in één film, zoiets kan niet stuk. 'Out of Africa' is dan ook een van de mooiste films die ik de laatste tijd heb gezien, een film met zoveel liefde gemaakt, met zoveel oog voor schoonheid ook, dat je er bijna gesticht en verzoend met het bestaan vandaan komt.

Meryl Streep en Robert Redford

'Out of Africa' is gebaseerd op de gelijknamige roman van Isak Dinesen, mannelijk pseudoniem (begin van deze eeuw!) voor een vrouwelijke auteur, Karen Blixen. Blixen was getrouwd met haar neef Bror, hoewel ze niet van hem hield. Maar het bood haar de mogelijkheid om, aan de zijde van een echtgenoot, Denemarken te verlaten. Ze ging met hem naar Kenya en runde daar een koffieplantage annex branderij. „Makkelijk was het niet, om de roman te verfilmen", zegt regisseur Sydney Pollack. „Het is eigenlijk een pastorale, een prachtig vormgegeven herinnering die het vooral moet hebben van de stijl, van het gevoel voor poëzie en schoonheid dat de schrijfster er in heeft gelegd. Ze was in staat om aan de hand van heel kleine, schijnbaar onbetekenende details, heel grote verbanden te zien en diepe waarheden te ontdekken. Maar om dat in filmbeelden te vertalen, valt lang niet altijd mee."

Die koffieplantage was trouwens een verrassing voor Karen, want haar neef Bror had haar gezegd, dat ze een farm zouden betrekken en vee fokken. Ze had weinig meer in te brengen toen ze eenmaal in Kenya arriveerde, want Bror had haar geld al hoog en breed in koffie geïnvesteerd. Vanaf het begin is Kare Blixen gefascineerd geweest door de schoonheid van het Afrikaanse landschap, door de dieren en planten. Maar daarnaast legde ze een voor die tijd verrassend groot begrip voor de rechten en behoeften van de plaatselijke bevolking aan de dag. Tussen de bekakte Britten viel ze daardoor op. Doordat de Blixens niet uit liefde getrouwd waren, gaf Bror zich al snel over aan allerlei avonturen met andere vrouwen. Afgrijselijk gevolg daarvan was, dat Karen op een dag, doodziek en rillend van koorts, van haar arts te horen moest krijgen dat ze aan syfilis leed. Ze ging tijdelijk terug naar Denemarken om te genezen. Uit de boeken van Isak Dinesen blijkt dat ze sindsdien nooit meer een relatie met een man heeft willen aangaan uit angst hem te besmetten, want in die tijd was men nog niet in staat om een dergelijke ziekte volledig uit te bannen. Maar in de film gaat de mooie, eigenzinnige Blixen wel degelijk een relatie aan, nadat ze haar man heeft gesommeerd woonruimte elders te zoeken. Ze maakt kennis met twee Britse avonturiers en wordt langzaam maar zeker verliefd op een van de twee, Denys Finch Hatton. Hij leert haar veel over Afrika, neemt haar mee in zijn landrover en zijn sportvliegtuig, maar maakt haar duidelijk dat hij zich nooit volledig aan haar wil binden. Treurige woordenwisselingen tussen Karen, die zelf toch ook op haar onafhankelijkheid gesteld, en de mooie Engelsman, die in alles de tegenpool van haar echtgenoot was.

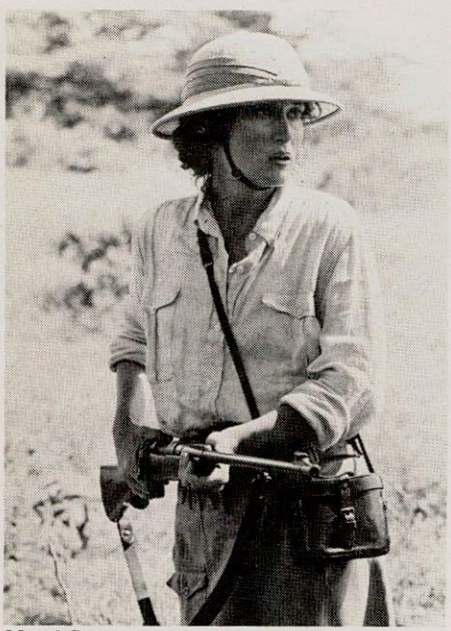

Meryl Streep op safari

Toen, na een aantal mislukte oogsten, de koffiebranderij ook nog volledig uitbrandde, zag Karen Blixen zich genoodzaakt haar huis te verkopen, haar inboedel te veilen en terug te keren naar Denemarken. Hoewel ze verschrikkelijk van Afrika was gaan houden, is ze er nooit meer teruggeweest. Vlak voor haar vertrek smeekte ze de Britse gouverneur op haar knieën om goed voor haar personeel te zorgen als zij weg zou zijn. De man geneerde zich voor haar gedrag, maar zijn echtgenote was diep onder de indruk van Karens pleidooi, en zegde haar toe, dat ze er zelf op zou toezien dat Karens wens geëerbiedigd zou worden.

Meryl Streep als Karen Blixen levert opnieuw een glansrol af. Ze kan gewoon alleen maar op Oscar-niveau spelen, dat bewijst ze elke keer opnieuw. Robert Redford als haar minnaar geeft haar subliem partij, en Klaus Maria Brandauer als de echtgenoot die toch af en toe nog restanten fatsoen blijkt te hebben, vult het tweetal voortreffelijk aan. Royaal heeft Pollack gebruik gemaakt van het schitterende decor dat Kenya biedt. Lange shots, waar hij in Amerika voor op de vingers is getikt, maar die volgens mij veel bijdragen aan de poëtische sfeer van de film, en die duidelijk maken dat Karen Blixen wel in de ban mòest raken van een zo prachtig land. De ontmoetingen tussen Blixen en Finch Hatton worden consequent begeleid door het concert voor klarinet en orkest in A van Mozart, de rest van de muziek werd geschreven door John Barry. Schitterend!

Leo van Opzeeland

EGO: blikopener

film in 't kort

Macaroni

Een heerlijke tragi-komedie leverde Ettore Scola af met zijn nieuwste film, 'Macaroni'. De hoofdrollen worden gespeeld door Jack Lemmon en Marcello Mastroianni, die beide de zestig al zijn gepasseerd. Lemmon is een vermoeide, ongelukkige, rijke zakenman uit Amerika, die voor zijn maatschappij naar Napels wordt gestuurd. Als hij met migraine in zijn hotelkamer ligt, krijgt hij bezoek van Mastroianni, met wiens zuster Lemmon in de oorlog een korte relatie heeft gehad. Hij schreef het meisje een paar brieven en liet het daar verder bij.

Jack Lemmon en Marcello Mastroianni in 'Macaroni' van Ettore Scola

Maar Mastroianni vertelt hem, dat hij persoonlijk de briefwisseling heeft voortgezet, omdat zijn zusje er zo naar uitkeek. Maria is inmiddels hoog en breed getrouwd en grootmoeder, maar haar verering voor haar Amerikaanse soldaat is ongeschonden. Logisch, als Lemmon merkt hoe Mastroianni hem in al die jaren heeft afgeschilderd: een zeer succesvol journalist die de hele wereld rondreist en voortdurend heldendaden verricht. Aanvankelijk is hij niet gelukkig met die constructie, maar naarmate hij meer begint te begrijpen van de levensinstelling van de Italianen, schril afgezet tegen die van de Amerikanen, krijgt hij steeds meer plezier in zijn rol.
Lemmon en Mastroianni zijn geknipt voor dit soort werk. Ze mogen soms een beetje schmieren, zich wat teveel van hun routineuze maniertjes bedienen, het blijft een feest om naar ze te kijken, en dat allemaal tegen de achtergrond van de woeilige, fascinerende stad Napels!

Jagged edge

Na 'The mean season' opnieuw een ijzersterke thriller uit Amerika, 'Jagged edge' van regisseur Richard Marquand. Glenn Close en Jeff Bridges spelen de hoofdrollen, Robert Loggia en Peter Coyote zijn minstens even goed op dreef in hun kleinere rollen. De vrouw van krantenmagnaat Jack Forrester

Glenn Close en Jeff Bridges als advocate en cliënt in 'Jagged edge'

(Bridges) wordt vermoord op haar bed gevonden. Omdat Forrester veel belang heeft bij de dood van zijn vrouw, wordt hij al snel in staat van beschuldiging gesteld. Als verdedigster roept hij de hulp in van Teddy Barnes (Close), een pientere, hardwerkende gescheiden moeder die als advocate zeer veel succes heeft. In principe voelt ze niets voor de zaak, omdat ze twee jaar geleden een cruciale vergissing heeft begaan. Een man, die door haar toedoen veroordeeld was, heeft zelfmoord gepleegd en bleek achteraf onschuldig. Maar ach, een mens is ook maar een mens, Teddy is alleen en Forrester een machtig aantrekkelijke vent, die bovendien verteerd wordt door verdriet om zijn vrouw. Teddy neemt de zaak dus op zich, en bijt zich er des te steviger in vast wanneer Forrester avances maakt en zij als een steen voor zijn charmes valt. Maar dan...
De film is heel knap van opbouw, en heel verrassend van uitwerking, met vlak voor het slot een bloedstollend moment, waarin opeens alle stukken van de puzzel op hun plaats vallen. Voor liefhebbers van 'n goeie krimi!

ZOO

Uitgekomen tijdens het Rotterdams filmfestival en onmiddellijk in roulatie genomen: 'A zed and two noughts' oftewel 'ZOO' van de Britse cineast Peter Greeneway. Vroeger was deze kunstenaar schilder, en dat is aan zijn films (eerder deed zijn 'The draughtsman's contract' veel stof opwaaien) duidelijk te zien: hij is gefascineerd door beelden, composities en kleuren, en hij heeft een onbegrensde fantasie. In ZOO zet hij verrotting en verval, aan de hand van versneld afgedraaide ontbindingsprocessen bij dode dieren, tegenover schoonheid en decadentie van de meest bizarre soort. Hij goochelt met mensen: een mooie vrouw die maar één been heeft, een identieke tweeling die samen een baby van de vrouw krijgen, een chirurg (gastrol van Gerard Thoolen) die Van Meegeren heet, maar geobsedeerd is door het werk van Vermeer. Zolang je naar de film zit te kijken, kun je de draad nog wel vasthouden, maar zodra hij is afgelopen, is het vrijwel onmogelijk uit te leggen wat er precies in gebeurt en waarom hij zo adembenemend is. Kortom, u moet hem snel gaan zien, dan weet u precies wat ik bedoel. Of u er nu van geniet of dat u er geërgerd uitkomt (ook in de pers waren de meningen zeer verdeeld), u zult in elk geval een van de origineelste films hebben gezien die in lange tijd is uitgekomen.

De aanslag

Naar weinig films zal zo reikhalzend zijn uitgezien als naar het prestigeobject van Fons Rademakers, 'De aanslag', waarvoor hij van Cannon veel geld heeft losgekregen. En weinig films zullen zo tegenvallen als deze vlakke registratie van één van de meest gave en fascinerende romans uit de moderne Nederlandse literatuur. Harry Mulisch heeft zich indringend met het scenario van Gerard Soeteman bemoeid, zei hij op de televisie. Zou het daardoor zo'n langdradig geheel zijn geworden? Had hij de makers van de film de vrije hand moeten geven, zodat de dialogen wat minder statisch zouden zijn geworden? Had een roekelozer regisseur rigoureus het mes moeten zetten in het materiaal, zodat de film korter en puntiger was geworden? Hoe dan ook, wat we nu te zien krijgen is een keurig volgens de regels gemaakte rolprent, waarin ofwel bloedeloos ofwel veel te overdreven wordt geacteerd, en waarbij je na een

Derek de Lint en Ina van der Molen in de slotscène van 'De aanslag'

uur aan hele andere dingen gaat zitten denken. Misschien ben ik erg negatief, maar dat komt doordat mijn teleurstelling zo groot was. De enige acteurs die hun rol waarmaakten, waren de jonge Marc van Uchelen als Anton, toen hij nog een kind was, en John Kraaykamp als de oud-verzetsstrijder. Dat is te weinig.

L.v.O.

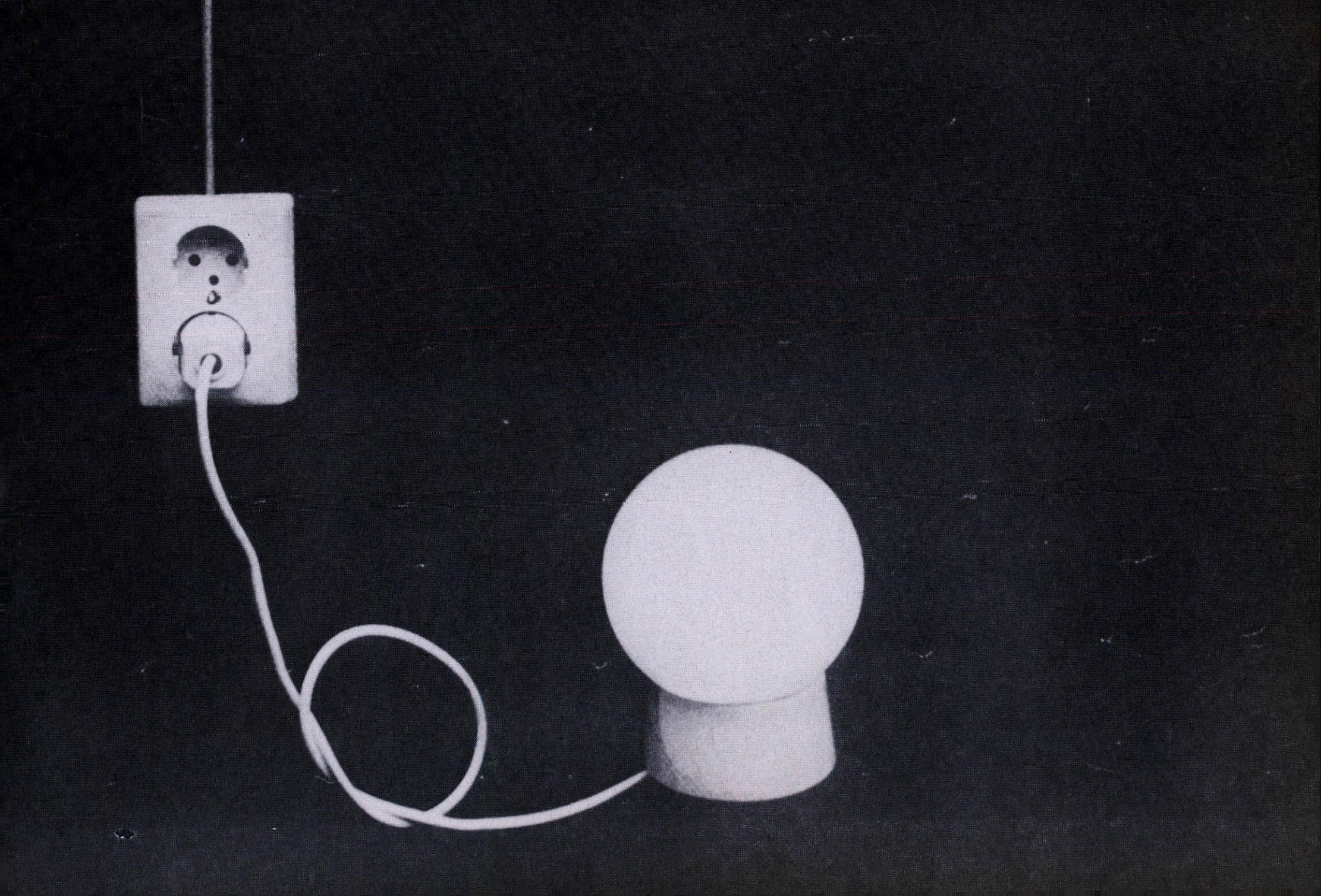

Kanker

Diepere oorzaken en geneeswijzen

In de boekenrubriek van een vorige EGO (december '85) werd aandacht besteed aan het verhelderende boekje 'Kanker overvalt je niet' van Jaap Huibers. Tezelfdertijd verscheen – eveneens bij Ankh Hermes, Deventer – een veel dikker boek op dit terrein: 'Stress, kanker, voeding en meditatie; de poort naar genezing' van de engelse arts Ian Pearce. Het boek is de neerslag van ervaringen en inzichten van een oudere huisarts, die niet alleen 35 jaar praktijk uitoefende, maar zich ook een ruime kennis verwierf op het gebied van de natuurkunde, de psychologie, de parapsychologie en de grote wereldreligies.

Ian Pearce is een in medische kringen in Engeland hoog geschatte collega, die baanbrekend onderzoek heeft verricht naar tumoren. Op latere leeftijd ging hij zich verdiepen in andere benaderingen van het kankervraagstuk, waarbij hij zich vooral toelegde op het onderzoeken van geestelijke en emotionele factoren in het ontstaan van deze ziekte.

Holistische visie

Als één van een toenemend aantal moderne wetenschappers pleit Pearce voor een holistische (op de hele mens gerichte) visie bij de aanpak van problemen in de gezondheidszorg. Dat betekent een beredeneerde afwijzing van het dualisme van Descartes (de scheiding van lichaam en geest) en Newton's mechanistische visie (de mens als machine), beide sinds eeuwen pijlers waarop de wetenschap steunt.
Op zich is dat niet nieuw. Zo schreef o.a. Plato al in zijn 'De Republiek' (380 v. Chr.): „Men moet niet proberen een deel te genezen zonder het geheel bij de behandeling te betrekken... De grote vergissing die bij de behandeling van het menselijk lichaam tegenwoordig wordt gemaakt, is dat artsen eerst de ziel van het lichaam scheiden."

„Wij zijn de scheppers van onze eigen gezondheid net zoals we de scheppers zijn van onze ziekten."

Pearce 'herontdekt' nu: „In mijn vijfendertigjarige ervaring als praktizerend arts ben ik geleidelijk tot het inzicht gekomen dat het overgrote deel van de ziekten waaraan wij lijden niet zomaar toevallig optreedt en van buitenaf op ons afkomt, maar dat ze door onszelf in het leven worden geroepen door middel van foute emotionele patronen en gebrekkige geesteshoudingen. Mijn ervaring leert mij dat ongeveer driekwart van de lichamelijke ziekten waarmee mensen naar mij toekomen van 'psychosomatische' (lichamelijke veranderingen als gevolg van psychische processen; *F.S.*) oorsprong is." En halfweg zijn boek zegt hij van mening te zijn: "...dat kanker net zoals andere ziekten van psychosomatische oorsprong is, waarbij dan nog komt dat gemis aan de juiste voeding maakt, dat het natuurlijke verdedigingssysteem van het lichaam niet optimaal kan werken."
Steeds dient dan ook eerst de fundamentele vraag te worden gesteld: Waarom krijgt deze patiënt juist **nú** deze ziekte? Terwijl de gebruikelijke medische behandeling nog altijd is gericht op het verwijderen van de tumor, lijkt het erop dat de tumor eerder moet worden gezien als het **symptoom** van een daaraan ten grondslag liggend slecht functioneren van het immuunsysteem (de natuurlijke verdediging) dan als de ziekte zelf.

Stress en voeding

Dat gebrekkig of geheel niet meer functioneren van het verdedigingssysteem kan in belangrijke mate worden veroorzaakt door stress en verkeerde voeding. Daarbij is stress volgens Pearce niet – zoals de meeste mensen aannemen – iets dat alleen van buiten komt als gevolg van ons moderne, gecompliceerde en jachtige leven. **Stress is je eigen gemoedstoestand**, en wordt niet veroorzaakt door de uitdaging of moeilijke omstandigheid op zich, maar door de **betekenis** die je aan die uitdaging verleent en hoe je er op reageert. En dat hangt af van iemands persoonlijkheid en diens normen- en waardensysteem.

Als stress-situaties in iemands leven een permanent karakter krijgen – bijv. door een jarenlange onverstandige levenswijze, het voortdurend onderdrukken van gevoelens van woede of verdriet e.d. – dan kan dat, vooral in combinatie met langdurige onjuiste voeding, de oorzaak worden van het falen van het immuunsysteem en dan krijgt kanker een kans.

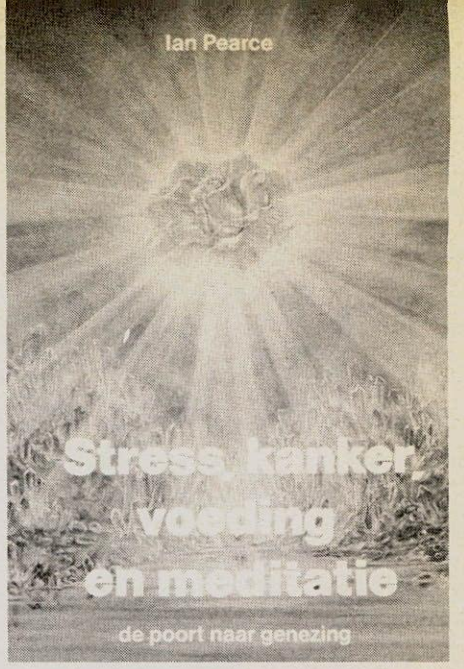

De hier uiterst kort aangeduide processen worden door Ian Pearce uitvoerig beschreven, inclusief vakkundige (en toch leesbare!) uitleg over o.a. de biochemische reakties van het lichaam, maar ook met 'lessen' om van stress af te komen en praktische voedingsvoorschriften. Dat alles aan de hand van veel historisch en hedendaags wetenschappelijk onderzoeksmateriaal en eigen praktijkgevallen.

Meditatie

Nog steeds klinkt de diagnose 'kanker' voor de meeste mensen als een doodvonnis, ondanks het feit dat de chirurgie en de radio- en chemotherapie in 30-50% van de gevallen succesvol zijn. Van het allergrootste belang voor het resultaat van de therapie is echter de houding ten aanzien van de ziekte van de (potentiële) patiënt, evenals trouwens van diens directe omgeving en de arts. Daarom wijdt Pearce ook enkele hoofdstukken aan meditatie (met oefeningen), want „de ware en blijvende waarde van meditatie is dat de persoonlijkheid er langzaam heel subtiel door verandert, evenals het hele waardensysteem". En dat blijkt een voorwaarde om de kansen op volledige genezing of voorkoming van kanker enorm te vergroten.

„We zullen moeten begrijpen dat het doel van het leven geestelijke groei is, en dat geluk iets is dat van binnenuit komt en niet het gevolg van uiterlijke omstandigheden is."

Het blijft dan ook te betreuren, dat in de gedachtenwereld van de meeste artsen en patiënten de genoemde methoden slechts als laatste redmiddel van de wanhopigen worden gezien en niet als eerste. „De holistische benaderingswijze werkt in harmonie samen met de conventionele methoden, maar altijd op voorwaarde dat die methoden niet het vernietigen van het immuunsysteem beogen." Pearce verkettert de orthodoxe geneeskunde zeker niet – daar- ▶

Kan een humanist religieus zijn?

Dat wel, maar niet godsdienstig

Vraag en antwoord hierboven zijn bedoeld om eens stil te staan bij de woorden godsdienst en religie, die immers niet dezelfde betekenis hebben. Het woord godsdienst wil zeggen dat mensen een god dienen en dat doen humanisten niet. Religie betekent dat iets heel zorgvuldig wordt beschouwd. Een andere gangbare betekenis houdt in dat er iets wordt samengebonden. Het gaat dan om de band tussen de mens aan de ene kant en de dingen die voor de mens niet te benoemen zijn, het onbenoembare aan de andere kant. Wanneer een mens – humanist of niet – zichzelf religieus noemt, dan wil dat dus zeggen dat die mens zich op de een of andere manier verbonden voelt met het onbenoembare. Maar wat is dan dat onbenoembare?

„Wanneer je op een leeggewaaide herfstdag een wandeling door de duinen maakt en de stilte wordt slechts verbroken door het verre geraas van de branding, dan kun je verbondenheid voelen met de natuur en daarmee ook met de kosmos. Denken hoef je daar niet bij. Je hoeft je alleen maar open te stellen om die band gevoelsmatig te beleven. Als dan de avond valt en een prachtig, wijdse sterrenhemel zich boven je uitspant, kan die beleving nog sterker, dieper worden. Wanneer je dan het raadsel van het heelal overdenkt en ook dat je zelf deel uitmaakt van dat heelal, dan kun je misschien geen antwoord vinden op de vragen die boven komen drijven. Je kunt het dan niet benoemen. Maar je kunt je wel verbonden voelen met de grootsheid van de natuur, met de kosmos in haar geheel. Je verstand heeft er geen woorden voor, je gevoel beleeft er heel veel aan."

Foto: Hans Floris

► voor doet ze te veel goeds – maar hij wil dat ze haar gezichtsveld fors verbreedt, zich minder richt op onderdelen en symptomen en meer op de mens als geheel en op de aanpak van de werkelijke oorzaken van ziekte.
Vooral t.a.v. dat laatste zal duidelijk zijn, dat een holistisch gezondheidsbeleid ook onze economie en technologie op een ander been zal moeten zetten en „daarvoor zijn sociale en politieke actie even hard nodig als individuele verantwoordelijkheid." (Denk in dit verband alleen al aan de gigantische op winstmaken gebaseerde voedings- en geneesmiddelenindustrie.)

Tot slot nog een kritische kanttekening bij dit indrukwekkende boek. Het heeft mij verbaasd, dat hoewel Karl Jung vrij uitvoerig ter sprake komt, Pearce geen enkele aandacht besteedt aan diens – in dit kader toch uiterst relevante – ideeën over de noodzakelijke integratie van het schaduwgedrag van mensen. Wellicht houdt dat verband met zijn – hier en daar op mij wat EO-achtig overkomende – opvattingen over goed en kwaad?
Vooral vanuit een preventieve invalshoek bezien biedt het boek van Ian Pearce een rijke bron van positieve inzichten, die zo snel mogelijk gemeengoed zouden moeten worden.

Frank Spoelstra

'Stress, kanker, voeding en meditatie; de poort naar genezing' door Ian Pearce, verscheen bij Ankh-Hermes, Deventer, 1985, 355 blz., ƒ 49,50.

Met wat andere woorden legt W.C. Fiege deze 'band met het onbenoembare' uit in zijn boek **Leven zonder antwoord** (p. 37).

Antwoord of mysterie
Nu is het voor veel mensen moeilijk geweest om deze beleving van de eigen verbondenheid met de grootsheid van de kosmos niet onder woorden te willen brengen. Mensen stellen vragen naar het waarom van hun leven en het hoe van de kosmos en ze hebben steeds geprobeerd een antwoord op die vragen te vinden. In het Christendom is God het die het antwoord op deze vragen is. Hij heeft al het bestaande geschapen. En de vraag naar het ontstaan van deze god wordt beantwoord met de stelling dat hij eeuwig bestaat; dat hij altijd geweest is en altijd zal blijven. Bij zo'n soort antwoord is er sprake van godsdienst en er zijn verschillende godsdiensten op onze aardbol te vinden.
Daarnaast zijn er mensen die geen god aanbidden, maar wel vragen stellen naar het waarom van hun leven en naar het hoe van het heelal. Deze mensen kunnen we religieus noemen, als zij van mening zijn dat ze een band hebben met het grote heelal om ons heen. Een band met iets dat we niet kunnen bevatten of doorgronden, omdat we daar de vermogens niet voor hebben. Verbonden met de kosmos, maar de manier waarop, dat blijft een mysterie. Voelt iemand geen band met dat mysterie, dan is er dus geen sprake van een religieus gevoel.

Tragisch-heroïsch
Fiege is van mening dat de mens in een tragische situatie vertoeft, omdat de mens ongevraagd ter wereld komt, veel moet lijden, weinig vrijheid kent, nooit volledig vrij wordt en verder nog een techniek heeft uitgedacht die hem- en haarzelf bedreigt.
Maar de mens leidt ook een heroïsch leven, omdat hij telkens doorgaat ondanks ontmoedigingen en ondanks het leed dat wordt geleden. Heroïsch ook omdat zij 'ja' blijft zeggen tegen het leven en dit menswaardig probeert te maken zonder de garantie dat het ooit beter zal worden, hier of elders.

Fiege's boek is vooral geschikt voor erudiete intellektuelen die filosofisch of ethisch geschoold zijn. Voor anderen is het boek zeer zwaar om door te komen. Dan is het vooral een studieboek, waar je af en toe iets uit kunt gaan lezen, wil je alles goed tot je door laten dringen en verwerken.
Ik denk dat een andere titel ook een betere vlag voor de lading was geweest. 'Leven zonder antwoord' heeft een tamelijk negatieve, nihilistische gevoelswaarde. En dat is zeker niet de bedoeling van de schrijver en ook niet de inhoud van het boek. Fiege wil dat de mens op een positieve manier met zichzelf en met de wereld omgaat. En dat ben ik van harte met hem eens.

Wim Reinders

Leven zonder antwoord, religieus humanisme als tragisch-heroische levenshouding van W.C. Fiege verscheen bij Van Gorcum, Assen 1985, 220 blz., ing. f 32,50, voor leden van het HV f 24,75.

Vrijwillige euthanasie

Wettige regeling wordt door dogmatische minderheid tegengehouden

Het Humanistisch Verbond heeft zich herhaaldelijk uitgesproken voor een zodanige wettelijke regeling van vrijwillige euthanasie, dat het menselijk zelfbeschikkingsrecht optimaal kan worden uitgeoefend. Veel humanisten waren dan ook diep gekrenkt door de uitlatingen van de Nijmeegse criminologe prof. dr. C. I. Dessaur die stelde, dat euthanasie 'nationaalsocialistisch erfgoed' zou zijn en zou neerkomen op 'het plegen van zelfmoord op ernstig zieken en bejaarden'. In haar stellingname wordt het wezenlijke onderscheid tussen vrijwillige en onvrijwillige euthanasie niet in acht genomen, omdat zij in feite het menselijk zelfbeschikkingsrecht niet serieus neemt. Als zij dat wel gedaan zou hebben, zou zij juist om een wettelijke uitwerking van dat zelfbeschikkingsrecht hebben gevraagd in plaats van een handhaving van het verbod op euthanasie.

Prof. Dessaur acht het verschil wezenlijk tussen passieve euthanasie (niets doen) en aktieve (iets doen) dat zij 'immoreel' noemt. Hier stuiten wij op het bekende en bedenkelijke trekje om de eigen moraal als de enige te zien en iedere andere moraal als immoreel. Humanisten hangen een andere moraal aan dan deze antroposofisch georiënteerde juriste aan een katholieke universiteit. Het is haar en ons goed recht.
Maar het is noch haar noch ons recht om onze moraal via wetgeving dwingend op te leggen aan andersdenkenden. En dat doet zij (en ook het CDA) als legalisatie van euthanasie wordt tegengehouden. De geschiedenis herhaalt zich: net als bij de legalisatie van abortus maken de tegenstanders de denkfout dat de voorstanders hen hùn moraal zouden willen opdringen. Maar niemand wordt tot abortus of euthanasie gedwongen als er gelegaliseerd wordt. Er is pas sprake van dwang als er verboden wordt.

De mens verantwoordelijk

Het onderscheid tussen aktieve en passieve euthanasie, zoals dat gemaakt wordt in christelijke kringen, is voor humanisten volstrekt onbelangrijk, omdat in onze ogen een mens evenzeer verantwoordelijk is als hij of zij iets doet of dat nalaat terwijl er iets gedaan had kunnen worden. Wij gaan uit van de menselijke verantwoordelijkheid voor ons doen én laten. Christelijke tegenstanders van aktieve euthanasie als gelegaliseerde vorm van handelen, gaan er van uit dat het nalaten van medisch ingrijpen zou betekenen dat 'hogerhand' de vrije hand krijgt. Dat mag men geloven, maar dat mag geen norm voor wetgeving zijn. In een land waarin de grondwet een gelijke behandeling van godsdienst en levensbeschouwing waarborgt, dient de verscheidenheid aan godsdienstige en levensbeschouwelijke opvattingen over euthanasie gerespekteerd te worden.
En daarmee kom ik op een belangrijk thema, dat op het veertigjarig jubileum van het HV dezer dagen centraal staat: in ons land zorgt een kleine minderheid van dogmatische christenen er nog altijd voor dat van een gelijkwaardige behandeling van de humanistische levensovertuiging geen sprake is. Of het nu gaat om euthanasie of het tegengaan van diskriminatie: godsdienstig gefundeerde opvattingen worden via de wetgeving dwingend opgelegd aan andersdenkenden zoals humanisten. Als men bedenkt dat in Nederland 85% voorstander is van legalisatie van euthanasie, dan moet het toch voor iedereen duidelijk zijn hoever de macht van die dogmatische 15% reikt.
En nogmaals: geen humanist zou onze opvatting aan hen willen opleggen – wij vragen alleen maar om een gelijke behandeling van deze fundamenteel verschillende visies.

Liberalen en socialisten

Hoe komt het dan dat onze grondwet met voeten getreden wordt door een regering en een wetgever die onwillig zijn om euthanasie te legaliseren? De toetsing van onze grondwet ligt voornamelijk bij de volksvertegenwoordiging, en niet (zoals in andere landen) bij een konstitutioneel hof. In onze volksvertegenwoordiging bestaat een grote meerderheid van liberalen en socialisten die voorstander zijn van zowel een gelijke behandeling als van een legalisering van vrijwillige euthanasie. Maar die meerderheid heeft zich uit politieke overwegingen afhankelijk gemaakt van het CDA als enig mogelijke koalitiepartner.
Het Humanistisch Verbond doet daarom een nadrukkelijk beroep op zowel liberalen als socialisten nu eindelijk eens te gaan samenwerken om onze grondwet ten uitvoer te brengen. En evenzeer op de 24% humanisten en de 85% voorstanders van legalisatie van vrijwillige euthanasie om bij de komende verkiezingen niet over zich te laten lopen en derhalve niet op een partij te stemmen die, in strijd met de grondwet, het zelfbeschikkingsrecht en de gelijkwaardigheid aan de laars lapt!

Rob Tielman

(Overgenomen uit de Humanist van februari 1986)

berichten

Homo-weekend

De homowerkgroep van het Humanistisch Verbond organiseert van 18 tot en met 20 april 1986 weer een ontmoetingsweekend. Het weekend wordt gehouden in het vormingscentrum De Kappellerput te Heeze en vangt aan op vrijdag 18 april om 20.00 u. Het weekend wordt afgesloten op zondag 20 april in de loop van de middag.
De prijs varieert, afhankelijk van draagkracht, van f 85,– tot f 115,–.
Tijdens het weekend worden spel- en discussiegroepen geformeerd. Deelnemers zijn vrij zich voor een groep in te schrijven. Onderwerpen voor de diskussiegroepen zijn: mannenvriendschappen, dromen, homoseksualiteit in de werkomgeving, geestelijke weerbaarheid, sadomasochisme. Verder is er een zang/ musicalgroep en een cabaret-spel-werkwinkel.
Nadere informatie kan verkregen worden bij:
Homowerkgroep Humanistisch Verbond
Postbus 114
3500 AC Utrecht / Tel. 030 - 318145

Personeelschefs vinden EGO-lezen een pluspunt

De Winternelis krijgt weer aandacht

Brabantse bellefleur, Ossekop, Keuleman, Zoete kroon. Onbekende namen waarschijnlijk. Het zijn oude appelrassen, op een haar na uitgestorven. In een enkel restant van een oude hoogstamboomgaard of als boom op een willekeurig boerenerf zijn ze mogelijk nog te vinden. Gelukkig is er de laatste tijd veel belangstelling voor die oude fruitrassen. Ze zijn als het ware ontdekt door het vrijwillig natuur- en landschapsbeheer.

Bij dit vrijwillig beheer zijn jongeren en ouderen actief. Ze trekken er op hun vrije zaterdag of op een heel weekend op uit om heiden van oprukkende struiken te ontdoen, hooi op niet meer beboerde graslanden te maaien, knotwilgen te snoeien, oude boomgaarden een fikse opknapbeurt te geven. Bij dat laatste gaat het vooral om het behoud van hoogstamboomgaarden, die het binnen de EEG en in de produktieslag om méér opbrengst, méér kilo's tegen de laagstamboomgaarden hebben moeten afleggen.

De Stichting LONL (Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer) te Utrecht (tel. 030-340777) heeft over de hoogstamvruchtbomen een boekje uitgegeven. Daarin wordt uitvoerig en heel leuk de geschiedenis van de Nederlandse fruitteelt verteld. Schrijver Hans Brand gaat ook in op de manier waarop oude fruitbomen kunnen worden behouden. Links en rechts worden in het land met dat doel ook cursussen gehouden. Het ambacht van het snoeien kan nog steeds van de oudere naar de nieuwe generaties worden overgedragen. Op bovengenoemd telefoonnummer kan men de adressen van daarvoor opgerichte werkgroepen krijgen. Het boekje Hoogstamvruchtbomen kan worden besteld door overschrijving van f 16,– op postgiro 9933 van Natuurmonumenten, 's-Graveland onder vermelding van de titel.

F.M.

Foto Hans Brand

Een pergola van perenbomen op Queekhoven bij Breukelen

Een eigen boomgaardje

Het eten van fruit was heel vroeger vooral een zaak van de rijken. Consumptie van fruit door gewone burgers en buitenlui bleef lang meer uitzondering dan regel. Boomgaarden bestonden eigenlijk niet. De boeren hadden het veel te druk met het produceren van gewassen met een hoge voedingswaarde: granen, bonen, knollen enz.. Alleen bij kastelen en kloosters was er vaak een hof, waarin ook fruitbomen stonden. Meestal werd de kleine boomgaard omgeven door een omheining, een muur of een haag. Ter bescherming van de opbrengst tegen grijpgrage handen ongetwijfeld, maar toch ook om de fruitbomen bescherming te bieden tegen ons klimaat met z'n vaak harde winden. Ook nu nog zien we rond boomgaarden vaak windsingels.

Toen in de late middeleeuwen de burgerij opkwam, wilde deze ook wel graag van het fruit genieten. Sommige gegoede burgers aapten de adel en geestelijkheid na en begonnen met een eigen boomgaardje. Veel anderen gingen het fruit kopen, het werd een marktprodukt. In de 15e eeuw was op veel van de markten in Nederland een plaatsje voor de verkoop van fruit gereserveerd.

Naarmate de steden zich uitbreidden, moest ook de stadsrand (met de daarin opgenomen tuinderijen en boomgaardjes) wijken. De kloosters, kastelen en buitenplaatsen konden de vraag naar fruit al gauw niet meer bijhouden. Wel bleef daar veel kennis in huis. De hoveniers maakten er, terwille van de opbrengst, soms wat moois van. Door intensief snoeien en buigen en het aanbinden van de takken langs latwerk

aan de muren, ontstonden vruchtbomen in de vorm van een kandelaar met soms wel 9 armen. Later kwamen ook andere vormen in zwang: waaiers, pyramiden, U-vormen enz.. Op basis van al dit moois werd de „tuin" ook een soort statussymbool. In de 17e eeuw en ver daarna hadden rijke kooplieden er op hun landgoederen en buitens veel geld voor over.

Flipje uit Tiel

De 19e eeuw is de eeuw van de industriële revolutie. Grootschaligheid kwam op allerlei terreinen naar voren. De fruitteelt verschoof geleidelijk naar het platteland. Menige boer had met z'n boomgaard echter nog vaak een tweeledig doel. Onder de hoogstambomen was er als regel goed gras. Dat werd gebruikt als weide voor bijvoorbeeld jongvee. Daarnaast bracht de boomgaard uiteraard fruit op. De vraag naar fruit nam bij een zich uitbreidende bevolking toe (het „volk" had het fruit ontdekt). Het fruit moest ook over langere afstanden worden vervoerd. Naar bijv. het Roergebied in Duitsland. Er werden dan ook langzamerhand meer eisen aan gesteld. De bewaarbaarheid bleek al gauw belangrijk. Peren als de Winternelis, de Kleipeer en de Wintersuikerij konden aan deze eis voldoen.

Al gauw zou de fruitteelt een bedrijfstak op zich worden. Het wetenschappelijk onderzoek kwam op, er werd heel bewust gekruist en geselecteerd, de snoeimethoden werden nog meer verfijnd en afgestemd op een hoge opbrengst. De conservenindustrie (Flipje uit Tiel) en het veilingwezen waren nog eens extra stimulansen. In ons land kwamen echte fruitstreken naar voren: de Betuwe uiteraard, maar ook bijv. Zuid-Limburg en Zuid-Beveland. Op tal van plaatsen kon de hoogstamboomgaard zich handhaven of zelfs uitbreiden, maar al lang voor de Tweede Wereldoorlog rukte de lage spilvorm in de boomgaard sterk op. Deze veel kleinere boompjes waren gemakkelijker te onderhouden en te snoeien, maar bleken niet zelden ook veel meer te produceren dan de hoogstammen.

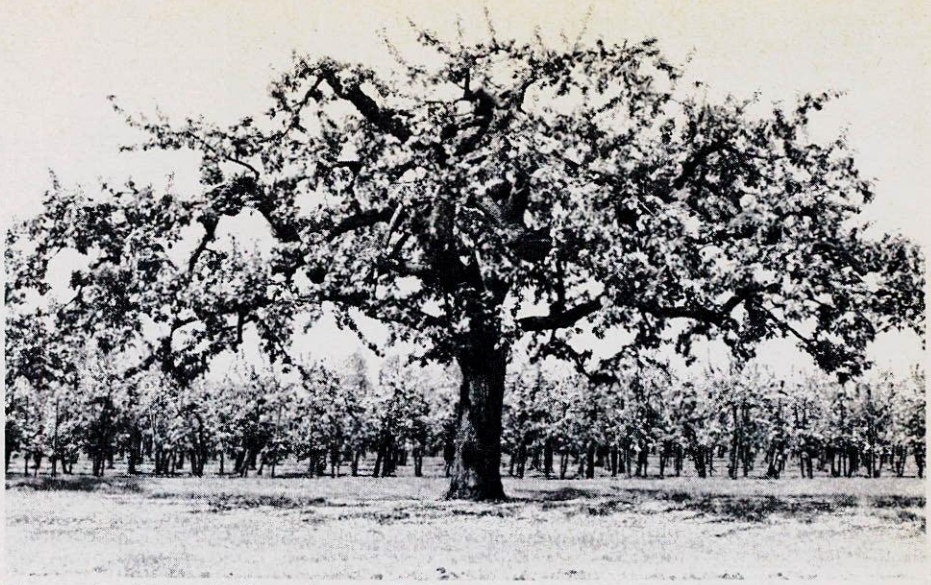

Foto Hans Brand

Een goed onderhouden hoogstamappel

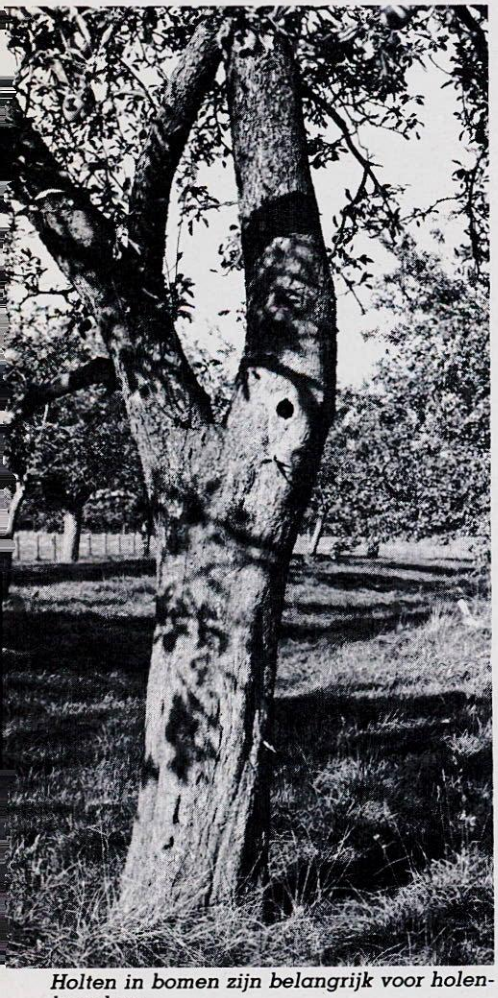

Foto RIN

Holten in bomen zijn belangrijk voor holenbroeders

Genenbanken

De laatste tientallen jaren is er van de vroegere boomgaarden in feite niet veel meer overgebleven. De Europese Gemeenschap leidde tot een hevige concurrentie. Met name Frankrijk en Italië bleken in klimatologisch opzicht zo'n voorsprong te hebben, dat veel Nederlandse fruittelers moesten afhaken. Rond 1970 werd er, mede door subsidies van de overheid, massaal gerooid. Tussen 1968 en 1973 ging er liefst 19.000 hectare fruitbomen (appels, peren, kersen vooral) omver. Alleen de grote en sterke bedrijven konden zich handhaven. Ook het assortiment veranderde sterk. Nog maar enkele rassen bepalen het huidige aanbod. Bij de appels hebben slechts drie rassen (Golden Delicious, Cox's Orange en Schone van Boskoop) ongeveer 3/4 van de binnenlandse aanvoer. Al die andere, met al die mooie namen én aparte smaak, zijn praktisch verdwenen. Zelfs de Sterappel komt nauwelijks meer uit eigen land.

De Natuur- en Landschapsbescherming heeft zich inmiddels om de nog overgebleven oude boomgaardjes ontfermd. Ze staan vaak achter boerderijen of oude herenhuizen, soms zijn er nog een of twee bomen van een oud ras in een voor- of achtertuin bij particulieren in de stad. Veel van die oude bomen en boomgaarden zijn zeker alle aandacht waard. Ze herbergen bijv. veel erfelijke eigenschappen die bij de moderne rassen niet aanwezig zijn. Oude fruitrassen zijn een soort genenbanken. Daarnaast herbergen oude boomgaardjes allerlei mossen en korstmossen, heel verschillende insekten en een aparte plantengroei op de grond onder de bomen. Vanzelfsprekend bieden met name oude hoogstambomen veel meer nestelgelegenheid voor vogels dan de zeer intensief gebruikte en vaak bijna platgespoten produktieboomgaarden. Al met al vormen de oude fruitbomen een stukje natuur en cultuur dat niet verloren mag gaan.

Foto RIN

Een steenuiltje broedt graag (in een nestkast) in de boomgaard

Frits Maas

Het humanisme... het militaire...

De exploitatie van een humanistisch militair tehuis

Wat staat ons eigenlijk voor ogen als we denken aan een HMT? Is dat soms een patat-tent met een leestafel of een kroeg voor militairen met een expositie over alkoholverslaving?
Wat voor een gezindheid moet een HMT uitstralen om deze naam, waarvan de eerste letter staat voor humanistisch, met recht en reden te mogen dragen?
Ideëel doel en bedrijf: dat is duidelijk een kombinatie van wrijvingen. Daardoor onmogelijk? Neen! Het blijkt een kwestie van met flexibele geest zoeken naar de juiste verhoudingen.

De Stichting Humanistisch Thuisfront, voortgekomen uit het Humanistisch Verbond, is opgericht en wordt nog altijd in stand gehouden om praktisch humanisme te bedrijven ten dienste van een groep mensen (militairen), die geestelijk gezien in een bedreigende situatie (de krijgsmacht) zijn geplaatst.
Juist in de krijgsmacht, als bepaald deel van de samenleving, worden mensen in situaties gebracht waarin de vrije waarden en normen en de vrije menselijke vermogens niet tot hun recht kunnen komen.

Bezoekers

Een en ander wordt nog eens extra onderstreept, wanneer we bedenken dat militairen voornamelijk jongeren zijn en voor een groot deel dienstplichtig. Juist voor hen is het zo belangrijk buiten de militaire uren – en muren – een tehuis te kunnen vinden, waar de humanistische grondbeginselen centraal staan.
De meesten aksepteren de militaire situatie met gelatenheid, onverschilligheid, stoerheid of schijnbaar onaangedaan. Mogelijk zelfs als volkomen normaal. Maar ook dat kan een probleem zijn, welke houding men ook aanneemt. Altijd zijn er wel redenen om te praten over de vragen, die de situatie in de militaire dienst ... en in de wereld bij de mensen oproepen. Als dat niet meer zou gebeuren, dan is er heel wat mis.
Daarvoor ruimte en gelegenheid bieden is onder andere een taak van het HMT.
Wie mogen wij rekenen tot onze bezoekers?
In de eerste plaats de totale groep der onkerkelijken, die we als onze doelgroep zien. Hetgeen natuurlijk niet betekent dat anderen, die dat zelf willen, niet welkom zouden zijn. De keus voor deze brede doelgroep schept bovendien meer mogelijkheden om juist de minder geschoolden onder de dienstplichtigen en de kontraktvrijwilligers te bereiken. Ook in levensbeschouwelijk opzicht is dit een zeer grote en belangrijke groep.

Sfeer en ontspanning

Op welke wijze proberen wij nu de humanistische sfeer in de HMT's tot uitdrukking te brengen?
De tijd van enkel de kop koffie en de 'vulkoek' is voorbij. De veranderingen in de maatschappij hebben elkaar de laatste tien jaar snel opgevolgd. Door al deze bewegingen wijzigden zich een heleboel verschillende zaken en diende het beleid van het Humanistisch Thuisfront regelmatig bijgesteld te worden.
De inrichting van het tehuis, de presentatie aan het buffet en een gastvrije houding van de tehuisleiders en de medewerksters, kreëren een geheel en gemoedelijke sfeer, die zowel militairen als andere bezoekers aanspreekt.

De HMT's bieden zowel eigentijdse als klassieke ontspanningsvormen. Er zijn volop mogelijkheden voor onze bezoekers zich te ontspannen met biljarten, tafeltennissen, dammen, schaken en gezelschapsspelen. Eigentijdse ontspanning is er in de vorm van flipperkasten en videospelen. Ieder HMT heeft op het terras een buitenschaakspel; bij de meeste van onze tehuizen bestaat de mogelijkheid buiten badminton of jeu de boules te spelen. Ook bezit ieder HMT een videotheek waarin diverse serieuze en ontspannende onderwerpen op videoband aanwezig zijn. Tevens bieden de HMT's mogelijkheden voor exposities. Verschillende thema's kwamen op deze wijze al aan bod, zoals alkohol en drugs, gevoelens en sex, Tweede Wereldoorlog, Nederlandse cartoonisten.

In het humanistisch militair tehuis is uiteraard ook een leestafel met een uitgebreid vast pakket kranten en tijdschriften.
Af en toe ontmoeten we ook muzikaalbegaafde militairen, die hun bijdrage leveren met een prima stukje muziek op piano en gitaar. Het HMT in 't Harde heeft zelfs een aparte ruimte voor muziekbeoefening op diverse instrumenten. Dan is er ook nog de studiezaal voor studie, sollicitatiebrieven schrijven en vergaderingen (o.a. vakbonden).

Humanisten

Hoe kijken in het algemeen de leden van het Humanistisch Verbond tegen het bestaan van een HMT aan?
Het is duidelijk dat in humanistische kring het besef leeft, dat door oprichting en instandhouding van humanistisch militaire tehuizen tegemoet kan worden gekomen aan de specifieke verlangens van vooral buitenkerkelijke militairen. Dit ondanks het feit, dat er ook een stroming in de humanistische achterban is, die zich afvraagt, wat zij als humanisten in/met het leger moeten.

De vier humanistische militaire tehuizen v.l.n.r. in Havelte, Nunspeet, 't Harde en Seedorf (BRD)

Tegen die mensen willen wij graag het volgende zeggen: Wij zijn er niet voor het apparaat, niet voor het leger, maar voor de mensen in de krijgsmacht. Voor hen willen wij een bepaalde ruimte scheppen, waarin buitenkerkelijken onder hen en allen, die van dit aanbod gebruik willen maken, zich vrij en thuis kunnen voelen. Wij zijn er voor *de mensen*, voor de *mens* in de soldaat en nergens anders voor.

Toekomst

Wat is de toekomst voor de HMT's?
Het voortbestaan van de HMT's blijft afhankelijk van verantwoorde exploitatie giften en subsidies.
Wat de subsidie betreft, het ministerie van Defensie heeft in het voorjaar van 1983 aangekondigd, de subsidies voor de PMT's (aantal van 40) en de KMT's (aantal van 28) te gaan korten met 25%. Gelukkig blijven de HMT's (aantal van 4) nog buiten het vlijmscherpe subsidiesnoeimes van de minister.
Wij hebben goede hoop met de hulp van gehandhaafde subsidies, positieve opbrengsten van girokaartenakties en veelvuldig bezoek van belangstellende militairen nog heel veel jaren ons ideële werk te kunnen blijven doen.

De HMT's hebben het in de loop der tijden bewezen: er is in een duidelijke behoefte voorzien, er is een groeiende groep mensen, die graag naar onze tehuizen komt en dat is een reden te meer om er alles aan te doen de HMT's nog lang voort te laten bestaan.
Mocht u eens in de buurt van een humanistisch militair tehuis zijn, stap er gerust binnen. Kijk er eens rond en doe uw indrukken op. Een ieder is welkom.

Paul Vonk,
tehuisleider HMT Havelte

gedicht

Nevenstaand gedicht 'Social climbing' werd halverwege de zestiger jaren geschreven door Riekus Waskowsky (1932-1977). Een dichter met een weinig Hollands-aandoende naam, maar desondanks een even rasechte Rotterdammer als Bep van Klaveren of Jules Deelder (om er maar twee te noemen).
Na twee geslaagde bundels (1966 en 1968) te hebben uitgegeven geraakte Waskowsky in een kreatieve impasse waaruit hij zichzelf eigenlijk nooit meer heeft weten te bevrijden. Weliswaar volgden nog enkele bundels maar na 1972 publiceerde hij nauwelijks meer. Drankzucht en een zwakke gezondheid deden de rest. Op het einde van zijn, kort en dramatisch, leven was hij lichamelijk zowel als geestelijk volkomen uitgeput.
Riekus Waskowsky was veelbelovend begonnen maar kon de belofte niet inlossen. Deze neergang in zijn werk is ook uitermate goed te volgen in de prachtig uitgevoerde (maar prijzige) uitgave van zijn 'Verzamelde gedichten' (Uitg. Bert Bakker, Amsterdam. *f* 39,90).

Social climbing

Ik las laatst, dat
de arbeiders in hun
ondergoed slapen,
de burgers in pyjama
en nog hoger
slaapt men naakt.

Ik wil vooruit
- daarom slaap ik nu
voortaan naakt!

Maar ja...
kan ik nu eigenlijk nog
wel in de wasbak
pissen?

vaste prik

EGO: geestverwant

gouden handdruk: groet van hooggeplaatsten

wat de boer niet kent
wat de boer niet leest

soldaat: iemand die tegen iemand opziet

sergeant: ordebroeder

dienst: hitparade

als die raketten nou 'ns hun doel voorbijschieten

het nieuwste uniform heeft afhangende schouders

met EGO word je rederijker

EGO puzzle

De oplossing van de vier beroepen op de visitekaartjes in het februarinummer luidt: pastoor, chemicus, stuurman en verpleger. Hieronder weer een puzzle, waarin horizontaal en vertikaal drie dezelfde woorden dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden: 1. krijgstuchtelijke inbreuk 2. vertegenwoordigers 3. niet voor altijd.

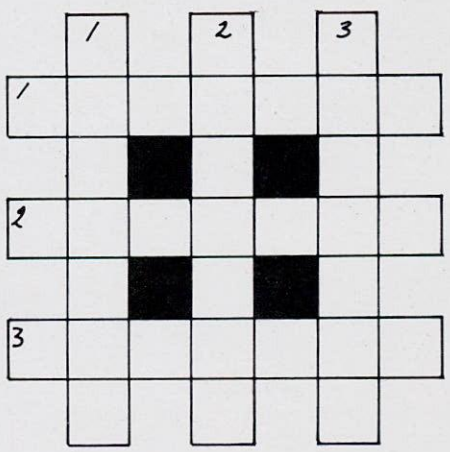

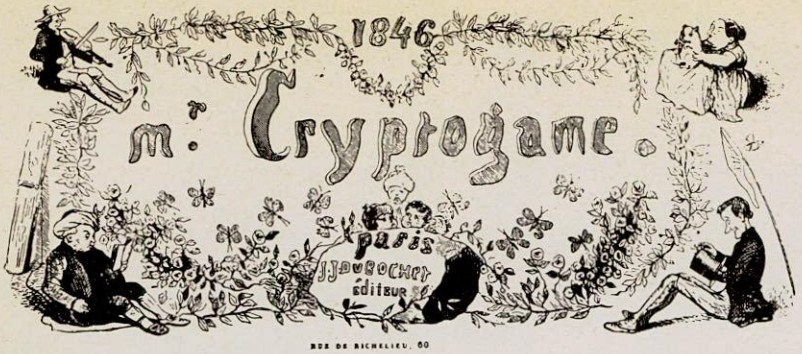

Rodolphe Töpffer

Wie kent niet Mijnheer Prikkebeen? Zou er in ons land een kinderboek zijn, dat meer gelezen is dan Prikkebeen? Weinigen zullen weten dat het een vervalste Prikkebeen was. De tienduizenden exemplaren, die in de loop der jaren in Nederland en Vlaanderen verspreid zijn, bevatten de vertaling van J.J.A. Goeverneur, die in de vorige eeuw als kinderdichter hogelijk werd geprezen. Goeverneur was niet bekend met de Franse uitgave 'Monsieur Cryptogame', die door Julius Kell in het Duits vertaald was en waarin diverse veranderingen waren aangebracht.

Zo werd het verhaal voor kinderen geschikt gemaakt en hoewel de oorspronkelijke auteur Rodolphe Töpffer de onderschriften in proza schreef, had Goeverneur de Duitse rijmpjes vertaald en in plaats van de frisse pentekeningen, de prenten in houtgravures afgedrukt. De grootste verandering was wel dat de bekende Ursela in plaats van zijn liefje zijn zuster was. De Nederlandse jeugd mocht niet te vroeg worden ingewijd in de perikelen van de liefde. Toen Rodolphe Töpffer op 31 januari 1799 in Genève geboren werd, was Zwitserland kort tevoren door Napoleon bij Frankrijk ingelijfd. Hij werd niet oud, op 47-jarige leeftijd overleed hij. De grote verwachtingen, die zijn literair werk inhield, werden helaas niet helemaal vervuld.

Eerbied voor de natuur

Zijn vader genoot veel bekendheid in Franse schilderskringen. Zoonlief heeft hiervan wel geprofiteerd, maar is toch zijn eigen weg gegaan. Rodolphe Töpffer behoorde tot de heel gewone mensen. Hij had veel plezier in zijn dagelijks werk. Dat bestond uit het leiden van een kostschool voor jongens. Met zijn talenten en zijn goede luim verspreidde Rodolphe smaak en gevoel voor kunst en levensvreugde en vooral eerbied voor de natuur. Hij was een goed pedagoog en een groot deel van zijn werk kenmerkte de geboren opvoeder. Hij was de uitvinder van de schoolwandelingen en schoolreizen. In een boek 'Voyages en Zigzag' gaf hij een verslag van die tochten. Töpffer begon zijn loopbaan als literator en schreef korte verhalen, wat langere novellen en romans, die beurtelings satiriek, idyllisch, beschrijvend of sentimenteel waren. Zonder zijn 7 prenthistories zou Rodolphe Töpffer niet anders geweest zijn dan een aardige figuur uit de Franse letterkunde van de grenslanden.

Goethe was enthousiast

Een vriend en schoolmakker van de Geneefse kunstenaar, Frederik Soret, had

Thans volgt de ochtendwandeling.
Vergeef me, dat ik niet bezing
Elvire's liefdestinteling.
Voor Prik is het een boetedoening,
Zulk een gekuier ter verzoening.

Ook lucht het kind haar opgekrop
Te liefde door luid toetsgeklop.
Haar Prik kan zijn geluk niet op.
Zo'n *grand air de Dido* klinkt deftig,
Vindt Elfje. Het klinkt zéker heftig.

Een kopje thee bekroont het feest.
Wat voelt het Prikje zich displaced!
Hij hoort nog altijd in zijn geest
Exotische kapellen snorren
En overzeese wondertorren.

Al de waan- en wanbegrippen
Die van priesterlijke lippen
Stromen, stromen ook nú weer
Op het arme mensdom neer.

Uit hun oordeel vol barbaarsheid
Blijkt wel dat er grote schaarsheid
In het klooster heerst aan mee-
Levendheid met Jubelslee.

Want daar worden – zo'n verzetje
Geeft een aardig binnenpretje! –
Jubal en 't Beminde Ding
Reeds geleid ter roostering.

door bemiddeling van Johann-Peter Eckermann hem werk van Töpffer doen toekomen om de laatste levensjaren van de grote dichter en schrijver te veraangenamen. Het deel dat in lichte pentekeningen de avonturen van Doctor Festus (een satire op onpraktische geleerdheid) bevatte en dat de indruk maakte van een komische roman, beviel Goethe in het bijzonder. „Het is werkelijk te dwaas", riep hij uit, terwijl hij de ene na de andere bladzijde omsloeg, „het fonkelt alles van talent en geest!" En vervolgens: „Töpffer schijnt mij een talent geheel op eigen benen en zo door en door origineel, als ik nog nooit ontmoet heb."
De komische albums vormen een nalatenschap op zichzelf. Ze kregen een eigen plaats en hebben een eigen geschiedenis. Want juist door deze albums is Rodolpe Töpffer een bijzonder verschijnsel in de literatuur gebleven, helaas in Nederland weinig bekend. Ze vormen met elkaar een bron van ongelooflijke spotternij, een aaneenschakeling van dwaasheden, die van een zeer bijzondere fantasie en van een eenvoud van geest getuigen.

Heel wat anders dan 't gezeur van die ouwe Goeverneur

Twee van deze Töpffer-albums zijn in het Nederlands vertaald door de bekende literator Gerrit Komrij. Het eerste was natuurlijk Mr. Cryptogame, nu met alle fantastische tekeningen onder de titel 'De zonderlinge avonturen van Primus Prikkebeen'. De uitgave van Goeverneur telde 139 prenten en die van Komrij 201. Er was dus heel wat weggelaten om zijn liefje in zijn zuster om te toveren. Maar Komrij liet het hier niet bij. Zijn tweede vertaling was 'De wonderbaarlijke lotgevallen van Jubal Jubelslee'. Een waarachtige en kluchtige historie van de verliefde heer Jubal Jubelslee en hoe hij na talloze perikelen uiteindelijk trouwt met het voorwerp van zijn min. Bijna 100 bladzijden weergaloze pentekeningen. Komrij schreef in een nawoord: „Voor de aardigheid, om mijn vrienden weer te amuseren, schreef ik bij Töpffers tekeningen vierregelige versjes. Het werkt bij zo'n modern aandoend tekenaar als Töpffer, ik geef het toe, archaïserend, ouderwets."
Rodolphe Töpffer, die uiteraard voor al zijn boeken ook de illustraties verzorgde, schreef eens in de 'Courrier de Genève', dat men verhalen kan schrijven in hoofdstukken, in regels en woorden, dat is eigenlijk literatuur, men kan ook verhalen schrijven in een opeenvolging van tekeningen, dat is literatuur in prenten. Ook zette hij de voordelen van de prentliteratuur uiteen: „Zij is beknopter en spreekt gemakkelijker aan." Dat is voor de moralist van het grootste belang, vooral als hij zich wil richten tot eenvoudigen van geest en kinderen.

Sleutelroman?

In 1984 is bij Nijgh en Van Ditmar in Den Haag een merkwaardig boek verschenen van Paul de Vaan, getiteld 'Töpffer, mijn zoon'. Na de dood van Rodolphe biedt de vader, die zijn zoon een jaar overleefde, zijn kleinkinderen zijn memoires aan. Een vrij conventioneel verzinsel, maar De Vaan weet zijn lezers toch in spanning te houden. Tot slot heeft hij een bijzondere verrassing in petto. Julius Kell, die naderhand Mr. Cryptogame in het Duits zou vertalen, bezoekt de 80-jarige vader enige tijd na de dood van Rodolphe. Hij legt hem uit dat Cryptogame een karikatuur van de oude man is en dat Elvire (zuster Ursela) een jeugdliefde van hem is geweest. Kell onthult dat hij met Elvire is getrouwd. In zijn vertaling zal hij het verhaal veranderen, Elvire wordt de zuster van Herr Stechelbein, wat ook gevolgen zal hebben voor de rest van het verhaal. Dr. Kell zal het geschikt maken voor kinderen. Mijnheer Prikkebeen een sleutelroman?

Zoals reeds eerder vermeld is de Nederlandse vertaling van Goeverneur, naar de Duitse uitgave van Dr. Julius Kell.
„Er is bijna geen stripverhaalfoefje", zo schrijft Gerrit Komrij, „dat niet bij Töpffer te vinden is. Hij heeft niet alleen het stripverhaal uitgevonden, maar meteen alle mogelijkheden ervan uitgebuit."

Jan Kooijman

boeken

Ik (Ali)

Met een zwart haarstukje en donkere kontaktlenzen speelde Günter Wallraff ruim twee jaar onopgemerkt de rol van Turkse arbeider. Over zijn verbijsterende ervaringen als gastarbeider ('een beestenbaan') gaat zijn nieuwste boek 'Ik (ALI)'. Wat hij er bij alle mogelijke lieden, van priester tot koppelbaas, als journalist nooit uit zou hebben gekregen lukt als illegale Turk

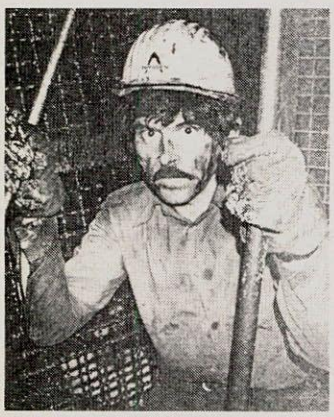

maar al te gemakkelijk. Mensenverachtende, racistische en neonazistische uitspraken vallen als rijpe appelen van de bomen. Na vele baantjes te hebben gehad (o.a. schoonmaker, proefpersoon in een laboratorium, werknemer bij de hoogovens) wordt Ali chauffeur van zijn koppelbaas Vogel. Iedere morgen staat Ali tijdig voor de deur van Vogel te wachten. Op een dag belt hij aan en vraagt of hij even naar de WC mag:

Vogel: Een grote of een kleine?
Ali: Alles...
Vogel: Doe dat buiten maar.
Ali: Waar, buiten?
Vogel: Om de hoek of zo. Kan me niet schelen.
Ali: Waar in de hoek?
Vogel: Zal me een rotzorg zijn.

Slechts één advies: Koop en lees dit schokkende boek! 'Ik (Ali)' door Günter Wallraff werd uitgegeven door Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 24,50.

Drugs

„Ik zie de toekomst maar zwakjes eigenlijk, maar ik denk er niet vaak aan. Ik ben met drugs bezig, ik kan niet aan de toekomst denken." Dit zegt één van de vijf geïnterviewden die Dirk Stroobants in zijn boek 'Drugs. Het leven is een lepel diep en een naald lang', aan het woord laat. Dit boek over drugs is anders dan anders. Nu eens niet een boek geschreven door hulpverleners, wetenschappers of onderzoekers maar door gebruikers/verslaafden zelf. Stuk voor stuk verhalen over hoop en wanhoop, over stoppen en doorgaan, over vallen en opstaan. De verhalen zijn direkt en hard, maar eerlijk. In het laatste verhaal vertelt het meisje Els over haar relatie met een verslaafde (een relatie die 'tienduizend keer moeilijker is dan een relatie tussen twee niet-gebruikers').
Na elk verhaal een verklarende woordenlijst. Achterin het boek nog enkele korte notities over de hulpverlening en de illegale drugscene in Vlaanderen en het internationale karakter van de drugsproblematiek. Het boek eindigt met een beknopte beschrijving van de meest gangbare legale en illegale middelen.
'Drugs' door Dirk Stroobants werd uitgegeven door EPO te Berchem (België) en wordt in Nederland verspreid door de Geus te Breda. Prijs f 21,35.

Afghanistan

De Noorse schrijver Kjell Gjerseth verwierf met zijn roman 'Chakoo', over de situatie in Afghanistan, in 1984 de prijs voor het beste debuut (in Noorwegen). Nauwelijks een jaar later verscheen een Nederlandse vertaling van dit uitstekende boek. De titel van deze roman is ontleend aan, een in Afghanistan voorkomende adelaar, de Chakoo. Een grote adelaar die traag en geruisloos boven de bergen hangt om zich dan, onverwachts, met een enorme snelheid op zijn prooi te storten. Op soortgelijke wijze overrompelde ook de Sovjet Unie, begin 1980, Afghanistan.
Hoofdpersoon is de jonge Faruk Aman die, wanneer hij hoort dat zijn vroegere leraar Gulrahim Khan bij een verhoor beide ogen zijn uitgestoken, zich bij het verzet aansluit. Via deze Faruk Laat Gjerseth de lezer de strijd beleven van het Afghaanse verzet dat zich met eenvoudige middelen teweer moet stellen tegen de

goed uitgeruste Russen. Chakoo is voor deze onverzettelijke Afghanen het symbool voor de te herwinnen vrijheid. Een spannend boek over het Russische Vietnam.
'Chakoo' door Djell Gjerseth werd uitgegeven door de Geus te Breda. Prijs f 32,50.

Verzet

Op 6 november 1944 werd op de Waalsdorpervlakte in Den Haag een 22-jarige Antilliaanse jongeman, Boy Ecury, door een Duits vuurpeloton geëxecuteerd. Ted Schouten, een oomzegger van Boy Ecury, schreef een biografie over deze Arubaanse oorlogsheld: 'Boy. Een Antilliaanse jongen in het Nederlands verzet'.
Boy Ecury was een wat eigenzinnige, maar verder doodgewone jongen die voor verdere studie door zijn ouders in 1937 naar Nederland werd gezonden. De gebeurtenissen in Nederland, na de Duitse inval in mei 1940, lieten Boy niet onberoerd. Na de februaristaking sloot hij zich aan bij een groep die inlichtingen trachtte in te winnen over troepenverplaatsingen. Langzamerhand raakte hij betrokken bij het gewapend verzet, vooral vanwege zijn koelbloedigheid. Aan vele gewapende verzetsaktiviteiten nam hij deel tot hij eind 1944 in Rotterdam door de SD op straat werd herkend. Hij bekende zijn sabotagedaden tegenover de Duitsers, want hij had zich steeds voorgenomen verzet

te plegen tot het bittere einde.
Een boeiend boek.
'Boy. Een Antilliaanse jongen in het Nederlands verzet', door Ted Schouten werd uitgegeven door Leopold te Den Haag. Prijs f 20,–.

Gaaf debuut

Al weer enige tijd geleden verscheen de verhalenbundel 'Het doosje van Toeti' van Hugo Pos. In diverse opzichten een opmerkelijk debuut. Allereerst omdat de auteur al op jaren is (geb. 1913), niet direkt een leeftijd om nog met schrijven te gaan beginnen. Maar vooral vanwege de verbluffende kwaliteit van alle zeven verhalen. Autobiografische verhalen over Pos zijn jeugd in Paramaribo. Het laatste

verhaal, 'De ontmoeting', eindigt op de boot naar Nederland als hij veertien is.
Het meest ontroerende verhaal vond ik 'De dood van mijn grootvader'. Enkele jaren geleden door Pos geschreven, maar helemaal vanuit het kind beleefd. Zonder opsmuk of geforceerde dramatiek wordt de lezer deelgenoot gemaakt van de liefde van het kind voor zijn grootvader. Het titelverhaal gaat over de ontluikende erotiek bij kinderen. Een verhaal met grote diepgang: één meisje dat drie jongens in haar macht heeft enkel en alleen door hen haar 'doosje' te laten zien ('De heerschappij van Toeti over ons was volkomen').
Een laat, maar ongemeen gaaf debuut!
'Het doosje van Toeti' door Hugo Pos verscheen bij uitg. In de Knipscheer te Haarlem. Prijs f 19,50.

Blijf-van-m'n-lijf

„Zachtjes sluit ik de deur achter me en sta op straat. Jop draait zich om in het wagentje en vraagt: boodschappen doen? Ik antwoord en knik naar de buurvrouw die haar ramen zeemt. Ik durf niet naar de telefooncel op de hoek te gaan, bang dat hij ontwaakt uit zijn roes en mij gaat zoeken."
Zo begint 'Het lijden van de jonge vrouw' door Marian van Hassel. Een indringend geschreven verhaal over een jonge vrouw die met haar zoontje van drie haar toevlucht zoekt in een Blijf-van-mijn-lijf-huis. Na jaren lichamelijk mishandeld te zijn door haar man Bart neemt ze uiteindelijk de benen.
Het verhaal is een sfeerbeschrijving over vrouwen in een vluch-

thuis. Vrouwen die ten einde raad tijdelijk onderdak vinden in zo'n opvanghuis, maar vooral bij elkaar. Voor iedere nieuwkomer is het in het begin onwennig, maar weldra overheerst de solidariteit bij deze angstige vrouwen om elkaar er doorheen te sleuren. De illustraties van Marian Hoefnagels en de verzorgde uitgave ondersteunen dit bewogen verhaal.
'Het lijden van de jonge vrouw' door Marian van Hassel werd uitgegeven door SOMA te 's-Hertogenbosch (distributie Uitg. de Geus te Breda) Prijs f 10,–.

20ste eeuw

Het meest omvangrijke boek dat vorig jaar in ons land verscheen was zonder enige twijfel de 'Kroniek van de 20ste eeuw'. Een boek van ruim duizend bladzijden waaraan werd meegewerkt door vijftig journalisten en historici.
Voor wat betreft vormgeving, indeling en inhoud hebben de samenstellers zich sterk laten leiden door de krant: het zijn allemaal beknopte beschrijvingen van historische gebeurtenissen zoals een krant er nu over zou berichten. Dus geen overgeschreven stukjes uit de kranten van destijds maar verwerkingen gezien door de bril van het heden. In z'n algemeenheid besteedt dit werk één pagina aan iedere maand. Het resultaat is een overzichtelijk maar oppervlakkig overzicht van datgene wat zich voor deed in de 20ste eeuw (van 1900 t/m 1984).
Omdat deze eeuw nog even doorloopt is het boek nog onvoltooid. Januari jl. verscheen het eerste supplement op deze kroniek. Het enige verschil met het hoofdwerk is dat in dit jaaroverzicht de informatie per maand is opgevoerd (varieert nu van vijf tot tien pagina's). Voor de rest dezelfde opzet.
Het supplement '85 op de 'Kroniek van de 20ste eeuw' werd uitgegeven door Elsevier te Amsterdam. Prijs f 12,90.

Wim Heij

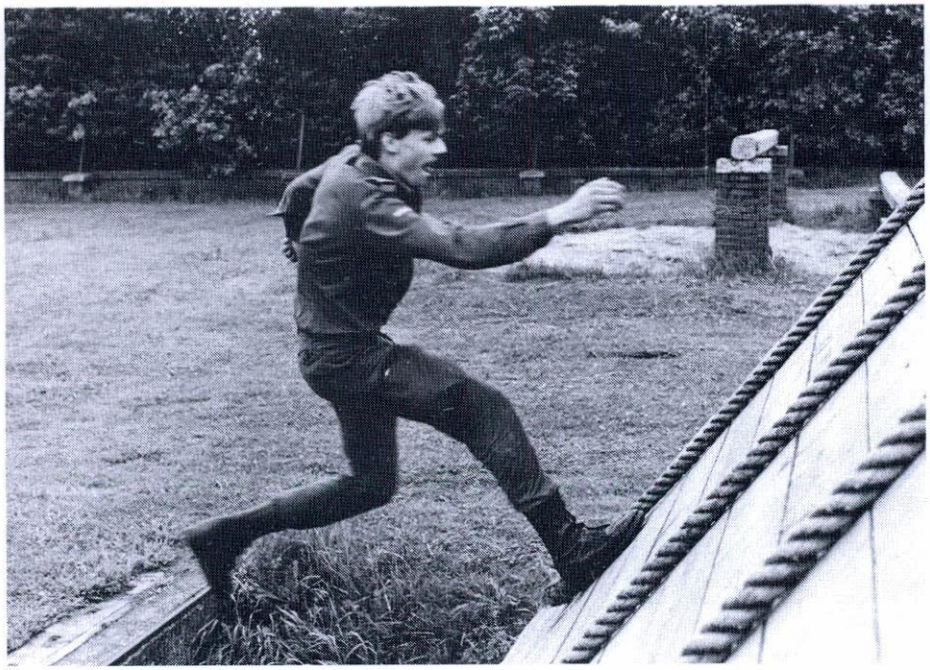

Oproep aan fotografen

De laatste jaren heeft de redaktie meermalen foto's afgedrukt in of voorop EGO, die zij (gevraagd of ongevraagd) ontving van lezers/amateurfotografen. Graag zouden wij onze voorraad wat willen uitbreiden, in het bijzonder met foto's die de mens in de krijgsmacht – marine, lucht- en landmacht – tot onderwerp hebben. Ons toegezonden foto's – bij voorkeur in zwart/wit en formaat 18 x 24, maar kontrastrijke kleurenfoto's en 10 x 15 mag ook – die voor plaatsing in aanmerking komen, willen wij honoreren met een (bescheiden) boeken- of platenbon en vanzelfsprekend naamvermelding van de fotograaf. Wil wie foto's stuurt wel duidelijk naam en adres vermelden! En ook of niet-plaatsbare foto's teruggezonden moeten worden, alsook voorkeur voor boeken- of platenbon of giro-overschrijving (dan giro- of banknummer vermelden).
Help EGO aan foto's! Bij voorbaat hartelijk bedankt voor de te nemen moeite.

ook EGO is mensenwerk

DUS JAAP IS NU MET PENSIOEN !
JA, HIJ ZIT NOG MIDDEN IN ZIJN ONTWENNINGS-KUUR !
WILLY LAHMANN